

**TURUN
YLIOPISTO**

Tehtävien monipuolisuus osana historian oppimateriaaleja yläkoulussa

Tutkimus yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjoissa olevista tehtävistä

Kasvatustiede, Opettajankoulutuslaitos
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Juho Tuomi

2.5.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Luokanopettajan tutkinto-ohjelma, kasvatustiede

Tekijä: Juho Tuomi

Otsikko: Tehtävien monipuolisuus osana historian oppimateriaaleja yläkoulussa – Tutkimus yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjoissa olevista tehtävistä

Ohjaaja: Professori Jan Löffström

Sivumäärä: 58 sivua

Päivämäärä: 2.5.2025

Oppimateriaalit ovat olleet muutoksessa 2000-luvulla. Sähköisten materiaalien käyttö osana opetusta on lisääntynyt. Tästä huolimatta oppikirjat ovat säilyttäneet asemansa merkittävänä osana historian opetusta. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, minkä tyyppisiä tehtäviä yläkoulun historian oppimateriaaleissa on. Lisäksi selvitettiin, miten tehtävien jakautuminen luokkiin eroaa kustantajien oppimateriaalien välillä sekä oppikirjojen ja tehtäväkirjojen välillä. Tutkimusaineisto koostui yläkoulun kolmen eri kustantajan seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppi- ja tehtäväkirjoista.

Tutkimuksen menetelminä käytettiin lähilukua sekä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Sisällönanalyysin pohjalta muodostettiin viisi luokkaa, joihin oppimateriaalien tehtäviä luokiteltiin: luokka 1 (tiedon omaksuminen), luokka 2 (tiedon käsittely), luokka 3 (tiedon syvempi prosessointi), luokka 4 (kirjan ulkopuolisen tiedon hankinta ja käyttö) ja luokka 5 (useampi luokka).

Tutkimuksen tuloksiksi saatiin, että oppimateriaalien tehtävät jakautuivat kokonaisuutena melko tasaisesti oppikirjojen osalta luokkien 1–3 välillä ja vähiten tehtäviä kuului luokkiin 4 ja 5.

Tehtäväkirjojen osalta tehtävät jakautuivat melko tasaisesti luokkien 1–3 ja 5 välillä ja luokkaan 4 kuului vähiten tehtäviä. Oppikirjasarjojen osalta havaittiin selkeitä eroja tehtävien painottumisessa eri luokkiin riippuen oppikirjasarjasta. Toisissa painotettiin enemmän tiedon poimimiseen liittyviä tehtäviä ja toisissa puolestaan tehtävät jakautuivat tasaisemmin eri luokkien välillä. Oppikirjoja ja tehtäväkirjoja osalta oppikirjoissa korostuivat luokkien 1–3 tehtävät, kun taas tehtäväkirjoissa tehtävät jakautuivat tasaisemmin luokkien 1–3 ja 5 välillä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kokonaisuutena oppikirjat painottavat tehtävissään enemmän tiedon poimimista kuin tiedon käsittelyä ja soveltamista. Tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia aikaisemman tutkimuksen kanssa. Tutkimuksen tuloksia voivat hyödyntää historiaa opettavat opettajat valitessaan koululla käytettävää materiaalia.

Avainsanat: historian oppikirjat, oppimateriaali, oppikirjat, digikirjat, tehtäväkirjat, tehtävä, yläkoulu

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Oppikirjat ja tehtäväkirjat tutkimusaineistona	7
2.1	Oppikirjojen ja tehtäväkirjojen käyttö historianopetuksessa	7
2.2	Perinteiset ja digitaaliset kirjat oppimateriaaleina	8
2.3	Tehtävät osana oppimateriaaleja	11
2.4	Yläkoulun historian opetussuunnitelma	13
2.5	Aikaisempi tutkimus oppikirjoista	15
3	Tutkimuskysymykset	19
4	Tutkimusmenetelmät	20
4.1	Aineiston hankkiminen ja esittely	20
4.2	Aineiston käsittely ja tehtävien luokittelu	22
4.3	Tutkimuksen eteneminen	25
4.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	28
5	Tulokset	30
5.1	Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan	30
5.2	Tehtävien jakautuminen oppi- ja tehtäväkirjoissa luokka-asteittain	35
5.3	Tehtävien eroavaisuuksia oppikirjojen ja tehtäväkirjojen välillä	39
5.4	Muut kuin kappaleiden tehtävät	44
6	Pohdinta	51
6.1	Johtopäätökset	51
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	52
6.3	Tulosten hyödyntäminen ja mahdolliset jatkotutkimukset	53
	Lähteet	54

Kuviot ja taulukot

KUVIO 1. OPPIMATERIAALIEN TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJOISSA	30
KUVIO 2. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN ERI KUSTANTAMOIDEN SEITSEMÄNNEN LUOKAN OPPIKIRJOISSA	35
KUVIO 3. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN ERI KUSTANTAMOIDEN SEITSEMÄNNEN LUOKAN TEHTÄVÄKIRJOISSA	36
KUVIO 4. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN ERI KUSTANTAMOIDEN KAHDEKSANNEN LUOKAN OPPIKIRJOISSA	37
KUVIO 5. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN ERI KUSTANTAMOIDEN KAHDEKSANNEN LUOKAN TEHTÄVÄKIRJOISSA	38
KUVIO 6. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN LUOKKAAN OTAVAN FORUM 7 OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJASSA	39
KUVIO 7. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN SANOMA PRON HISTORIAN TAITAJAT 7 OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJOISSA	40
KUVIO 8. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN EDITAN MEMO 7 DIGIKIRJASSA JA DIGITEHTÄVISSÄ	41
KUVIO 9. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN OTAVAN FORUM 8 OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJASSA	42
KUVIO 10. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN SANOMA PRON HISTORIAN TAITAJAT 8 OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJOISSA	43
KUVIO 11. TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN EDITAN MEMO 8 DIGIKIRJASSA JA DIGITEHTÄVISSÄ	44
KUVIO 12. FORUM KIRJASARJAN KAPPALEIDEN ULKOPUOLISTEN TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN	45
KUVIO 13. HISTORIAN TAITAJA OPPIKIRJOJEN MISTÄ TIETO TULEE -OSIOIDEN TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN	46
KUVIO 14. HISTORIAN TAITAJA TEHTÄVÄKIRJOJEN KERTAUSTEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN	48
KUVIO 15. MEMO DIGIKIRJOJEN HISTORIAN TAIDOT -OSIOIDEN TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN	49
KUVIO 16. MEMO DIGIKIRJOJEN ZOOM-OSIOIDEN TEHTÄVIEN JAKAUTUMINEN VIITEEN ERI LUOKKAAN	50
TAULUKKO 1. TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT ERI KUSTANTAMOIDEN YLÄKOULUN HISTORIAN OPPI- JA TEHTÄVÄKIRJAT	20
TAULUKKO 2. OPPIMATERIAALIN JAKSOJEN, KAPPALEIDEN JA SIVUJEN MÄÄRÄT	21
TAULUKKO 3. VIISI LUOKKAA TEHTÄVIEN LUOKITTELUUN JA NIIDEN SELITTEET	23

1 Johdanto

Oppikirjat ovat olleet murroksessa 2000-luvulla (Hiidenmaa, 2015, s. 35). Samana aikana opetussuunnitelma on ehtinyt vaihtua kahteen kertaan, vuonna 2004 ja vuonna 2014. Uusimman opetussuunnitelman päivitykset tulevat asteittain voimaan nyt kuluvana vuonna 2025 aluksi yleisellä tasolla, ja myöhemmin syksyllä lukuvuoden alkuun mennessä paikallisiin opetussuunnitelmiin (OPH, 2025). Yleensä opetussuunnitelman muutoksella on merkitystä koulussa tapahtuvan opetuksen tavoitteiden ja sisältöjen lisäksi oppimateriaaleihin, sillä uuden opetussuunnitelman pohjalta työstetään aina uudet oppimateriaalit (Aalto & Kemppinen, 2020, s. 101). Vaikka opetussuunnitelma olisi vaihtunut uuteen, opettajat saattavat käyttää vanhoja oppikirjoja osana opetusta parhaaksi katsomallaan tavalla (Aalto & Kemppinen, 2020, s. 101). Näin saattaa olla etenkin historian oppiaineessa, koska oppiaine perustuu menneiden tapahtumien käsittelyyn, ja käsitykset sekä tulkinnat näistä tapahtumista eivät yleisellä tasolla juuri muutu, vaan lähinnä täydentyvät ja tarkentuvat. Muissa oppiaineissa tulee uusia tietoja ja tapahtumia, kuten ympäristöopissa ja yhteiskuntaopissa, jolloin vanhemmat oppikirjat eivät ole enää ajantasaisia sisällöltään. Opetussuunnitelman muutokset tulevat yleensä viiveellä oppimateriaaleihin, mikä vaikuttanee oppimateriaalien ajantasaisuuteen (Norppa, 2019, s. 33).

Uuden opetussuunnitelman myötä tärkeäksi osaksi historian opiskelua ovat nousseet historian taidot. Näillä tarkoitetaan erilaisia historian tiedon muodostamiseen liittyviä taitoja, joiden osaaminen on tärkeää historian käsittelyssä. Nykyisessä perusopetuksen opetussuunnitelmassa tällaisina taitoina tuodaan esiin muun muassa lähteiden käyttö osana historiantutkimusta ja erilaisten tekstien, kuvien sekä tilastojen lukeminen ja tulkitseminen osana historiallista tietoa. (Opetushallitus, 2014, s. 415–416.) Oppikirjoissa tämä näkyy käytännössä tehtävinä, joissa harjoitellaan historiallisten lähteiden käyttöä. Esimerkiksi Editan Memo-kirjasarjoissa on erikseen kappaleiden ulkopuolella historian taidot -osio, jossa syvennytään kerrallaan aina yhteen historian taitojen kannalta olennaiseen asiaan. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset tilastojen, kuvien, maalausten ja tekstien tulkintatehtävät (Edita Memo 7) tai muutosta, propagandaa, pilakuvia, ristiriitaisia lähteitä sekä syy–seuraus -suhteita harjoittavat tehtävät (Edita Memo 8). Sanoma Pron Historiantaitaja-kirjasarjassa tämä näkyy puolestaan Mistä tieto tulee -osioissa, joissa käydään läpi erilaisia historiallisia lähteitä ja niiden tulkintaa. Otavan Forum-kirjasarjassa on puolestaan jokaisen jakson alkuun laitettu tehtäviä, joissa käsitellään vastaavalla tavalla erilaisia lähteitä ja niiden käyttöä. Esimerkiksi Forum 7 -

kirjassa jakson IV (Kylmästä sodasta Euroopan unioniin) alussa on Berliinin muuriin liittyviä lähteitä sekä tehtäviä niiden käyttöön, pohtimiseen ja vertailuun.

Kouluun kohdistuvista muutoksista huolimatta oppikirjat ovat säilyttäneet paikkansa keskeisenä osana opetusta ja oppimista (Jyrhämä ym., 2016, s. 66). Lukuaineista tämä koskee erityisesti historiaa, jossa oppikirjat ovat erittäin merkittävä osa opetusta ja käytettäviä oppimateriaaleja. Tämän osoittaa historiaa ja yhteiskuntaoppia opettaville opettajille toteutettu kysely vuonna 2012. Siinä suurin osa vastaajista ilmoitti käyttävänsä merkittävänä osana opetusta perinteisiä oppikirjoja, lähes yhdeksän opettajaa kymmenestä, melkein joka oppitunnilla (Ouakrim-Soivio & Kuusela, 2012, s. 35). Samaisessa kyselyssä kustantajien tarjoamat sähköiset materiaalit olivat vielä kohtalaisen vähäisellä käytöllä. (Quakrim-Soivio & Kuusela, 2012, s. 35). Kyselyn toteuttamisesta on jo yli kymmenen vuotta, joten voidaan hyvin olettaa sähköisten materiaalien käytön lisääntyneen osana jokapäiväistä opetusta. Tätä näkemystä tukevat Heikkilän (2015) esille nostamat muutokset sekä muutamaa vuotta myöhemmin Tossavaisen ja Löytösen (2019) esittämät näkemykset kehityksen nopeutumisesta. Siinä missä Heikkilä toteaa muutoksen olevan vielä suhteellisen hidasta siirryttäessä perinteisistä painetuista oppimateriaaleista kohti digitaalisia oppimateriaaleja, esittävät Tossavainen ja Löytönen siirtymisen olevan jo hyvässä vauhdissa ja nopeutuvan entisestään tulevaisuudessa. Tekstien kirjoitushetkestä on kulunut aikaa jo reilut viisi vuotta, jonka jälkeen on tullut myös koronapandemian myötä muutoksia. Täten voidaan olettaa tämänhetkisen tilanteen olevan hyvin erilainen digitaalisten materiaalien osalta kuin vielä kymmenen vuotta sitten.

Tässä tutkimuksessa selvitän, minkä tyyppisiä tehtäviä yläkoulun historian oppi- ja työkirjoissa on. Tarkoituksena on luokitella tehtäviä sen mukaan, minkälaisia taitoja tehtävän vastaamiseen odotetaan oppilaalta. Aineistona on sekä seitsemännen luokan että kahdeksannen luokan oppimateriaaleja. Tämän myötä pystyn tarkastelemaan yläkoulua kokonaisuutena niin materiaalien kuin myös opetussuunnitelman osalta. Tehtävien tutkimisen teoriataustana käytän uudistettua Bloomin taksonomiaa (Anderson & Krathwhol, 2001) sekä Puustisen ym. (2020) historian ylioppilaskokeiden tehtävien luokittelua, jonka pohjalla myös oli Bloomin taksonomia. Lisäksi he käyttivät genreteoreettista tekstilajien luokittelua osa omaa tutkimustaan historian ylioppilaskokeiden tehtävistä (Puustinen ym. 2020, s. 15).

2 Oppikirjat ja tehtäväkirjat tutkimusaineistona

2.1 Oppikirjojen ja tehtäväkirjojen käyttö historianopetuksessa

Vuonna 2012 peruskoulujen ja lukioiden opettajille tehdyssä kyselyssä perinteistä painettua oppikirjaa käytti osana opetusta lähes jokaisella tunnilla 88 prosenttia vastaajista (Ouakrim-Soivio & Kuusela, 2012, s. 35). Samaisessa kyselyssä 69 prosenttia opettajista ilmoitti käyttävänsä lähes jokaisella oppitunnilla itse laatimaansa materiaalia. Vähemmälle käytölle jokaisella oppitunnilla jäivät kustantajien sähköiset materiaalit (14 prosenttia) sekä opettajien itse luomat sähköiset materiaalit (35 prosenttia). (Ouakrim-Soivio & Kuusela, 2012, s. 35.) Kaikki nämä prosenttiosuudet kuvaavat, kuinka merkittävänä osana erilaiset materiaalit ovat osana jokapäiväistä opetusta. Eri opettajien ja oppituntien välillä voi olla suuriakin vaihteluja, mutta kyselyn perusteella oppikirjat ovat olleet vielä erittäin tärkeä osa oppitunteja. Tähän vaikuttanee pitkälti opettajan oma päätös valita kulloinkin käytettävät materiaalit osana opetusta (Hammarlund, 2018, s. 118; Rantala & Eskelinen, 2018). Kyselyn toteuttamisesta on toki kulunut yli kymmenen vuotta, mutta kehitystä on tapahtunut todennäköisesti lähinnä sähköisten materiaalien käytön lisääntymisen, erityisesti kustantajien sähköisen opettajanmateriaalin, osalta. Jyrhämä ym. (2016, s. 66) toteavat, että oppikirja on vielä tärkeä osa opiskelua, vaikka sen merkitys on muuttunut opiskeluvälineenä enemmän luku- tai katselukirjaksi.

Tossavainen ja Löytösen (2019) toimittamassa teoksessa ”Sähköistyvä koulu – Oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä” käsitellään oppikirjojen muutosta kohti digitaalisia muotoja. Kirjassa tuodaan esille, että perinteisellä painetulla oppikirjalla on vielä tärkeä osa opetuksessa kaikesta digitaalisesta materiaalista ja oppimislustoista huolimatta. Muutoksen hitautta kuvaa hyvin se, että heidän näkemyksensä mukaan perinteiset oppikirjat ovat säilyttäneet asemansa koulussa, jopa paremmin kuin aikaisemmin osattiin kuvitella tulevaisuudessa tapahtuvan (Tossavainen & Löytönen, 2019, s. 7–8.) Digitaaliset oppikirjat, e-kirjat ja digikirjat ovat yleistyneet osana oppimateriaalivalikoimaa, mutta perinteiset painetut kirjat ovat vielä enemmistöllä peruskouluja käytössä. Muutos painetuista oppikirjoista sähköisiin oppikirjoihin on ollut nopeampaa lukioissa, mitä selittää selkeästi ylioppilaskokeiden sähköistyminen (Ruth & Ratvio, 2019, s. 58). On luontevaa, että opiskelu ja tehtävien teko siirtyy sähköiseen muotoon, kun ottaa huomioon, ettei ylioppilaskirjoituksia voi suorittaa enää kirjoittamalla perinteisesti kynällä paperille. Sähköiset ylioppilaskokeet tulivat historian oppiaineeseen syksyllä 2017 (Puustinen ym., 2020, s. 14).

Suuri muutos oppimateriaaleissa on tapahtunut tehtäväkirjojen osalta, joista on 1990–2000-luvuilla vähitellen luovuttu kouluissa. Yhtenä syynä tähän on vaikuttanut kuntien talous, jossa oppimateriaaleihin tulleet säästöt on kohdistettu tehtäväkirjoihin (Pietiäinen, 2018, s. 58; Jyrhämä ym., 2016, s. 66).

Oppimateriaalien kohdalla on hyvä muistaa, etteivät ne ole täysin objektiivisia sisällöltään. Lähtökohtaisesti ne heijastelevat aina jossain määrin tekijöidensä ajatuksia ja painotuksia. (Mikkilä-Erdmann, 2017, s. 18–19.) Oppimateriaalit voivat siten korostaa jotain asiaa ja jättää muita asioita enemmän taustalle. Tämä puolestaan vaikuttaa suoraan oppimiseen esimerkiksi siten, että opettaja valitsee käytössä olevan materiaalin yleensä omien mieltymysten mukaan (Norppa, 2019, s. 34). Lisäksi opettaja voi omilla valinnoillaan painottaa opetuksessa tiettyjä asioita jopa niin, ettei tule noudattaneeksi perusopetuksen opetussuunnitelmaa kaikilta osin opetuksessaan (Rantala & Eskelinen, 2018, s. 116).

2.2 Perinteiset ja digitaaliset kirjat oppimateriaaleina

Oppimateriaalilla tarkoitetaan koulussa käytössä olevaa opetukseen liittyvää materiaalia, johon sisältyvät painetut oppikirjat, tehtäväkirjat, opettajan oppaat ja vastaavat sähköiset materiaalit (Ruuska, 2019, s. 17). Näiden lisäksi opetuksen osana voidaan käyttää myös opettajan itsensä tuottamaa materiaalia erilaisissa muodoissa. Pelkästään tehtäviä sisältävistä kirjoista voidaan käyttää erilaisia nimityksiä rinnakkain kuten harjoituskirja, tehtäväkirja tai työkirja. Nämä käsitteet vaihtelevat eri oppiaineiden ja oppikirjasarjojen välillä. Tässä tutkimuksessa tulen käyttämään oppimateriaali-sanaa kuvaamaan yhdessä oppi- ja tehtäväkirjaa. Tekstikappaleita sisältävästä kirjasta käytän painetusta materiaalista termiä ”oppikirja” ja sähköisestä ”digikirja”. Tehtäviä sisältävän aineiston osalta tulen käyttämään painetun materiaalin kohdalla termiä ”tehtäväkirja” ja sähköisen materiaalin kohdalla termiä ”digitehtävät”. Sähköisten versioiden nimien taustalla on se, että nämä materiaalit löytyvät samoilla termeillä kustantajan sivuilta.

Aikaisemmin kaikki koulussa käytetty oppimateriaali, kuten oppi- ja tehtäväkirjat, ovat olleet painettuja kirjoja (Löytönen, 2019, s. 25). Vähitellen kouluissa ovat alkaneet yleistyä erilaiset sähköiset oppimateriaalit, esimerkiksi opettajien opettajanoppaat sekä erilaiset opetuksen esitysaineistot täydentämään opetusta ja oppilaille puolestaan sähköiset oppi- ja tehtäväkirjat (Lerkkanen, 2019, s. 93). Vaikka kehityssuunta on ollut kohti sähköisiä oppikirjoja, niin oppilaat haluaisivat enemmän pitäytyä perinteisissä painetuissa kirjoissa opiskelussa (Ruth & Ratvio, 2018, s. 61; Tossavainen & Löytönen, 2019, s. 61). Opettajat puolestaan suhtautuvat

myötämielisemmin erilaisten digitaalisten oppimateriaalien, kuten sähköisten opettajan materiaalien, hyödyntämiseen ja käyttöön osana opetustaan (Tossavainen & Löytönen, 2019, s. 61). Osaltaan tähän vaikuttanee se, että valmiiden materiaalien käyttö vähentää opettajan suunnitteluun käyttämää aikaa. Samalla kun erilaisten sähköisten materiaalien käyttö kouluissa on yleistynyt niin opettajien kuin oppilaiden osalta, myös materiaaleja käsittelevät tutkimukset ovat yleistyneet (Hiidenmaa, 2019, s. 35).

Sähköiset oppikirjat voidaan jaotella eri tavoin perustuen siihen, miten ne on toteutettu. Sähköiset oppikirjat voivat olla joko perinteisen painetun oppikirjan näköiskirjoja, kirja yhdistettynä verkkosivuihin ja erilaisiin linkkeihin, tai laajempia kokonaisuuksia, joissa pystytään hyödyntämään erilaisia aineistoja kuten kuvaa, ääntä tai linkkejä osana kirjaa, mikä luo aivan uudenlaisen kokonaisuuden (Heikkilä, 2015, s. 11–16; Grönlund ym., 2018). Tyypillisesti sähköiset oppikirjat ovat vielä näköiskirjoja eli perinteinen painettu kirja on sellaisenaan viety digitaaliseen muotoon. Niiden hyvä puoli on selkeässä ulkoasussa, joka mukailee perinteistä kirjaa sekä helppokäyttöisyydessä. Huono puoli on tiedostotyyppin rajallisuus, sillä kirja toimii koon puolesta parhaiten tietokoneen näytöllä. Pienempien laitteiden, kuten älypuhelimien näytöt asettavat selkeitä rajoitteita aineiston käyttöön. (Heikkilä, 2015, s. 11.)

Tämän tutkimuksen kohteena olevassa aineistossa Editan sähköisen oppikirjasarjan Memon oppikirja on toteutettu näköiskirjana, eli perinteinen painettu kirja on viety sellaisenaan digitaaliseen muotoon. Tehtäväkirja puolestaan on toteutettu niin, että tietokoneen ruudulla näkyy aina yksi tehtävä kerrallaan. Tehtävän sisältäessä alakohtia kaikki tehtävän osiot eivät mahdu kerralla ruudulle, vaan näytön näkymää täytyy vierittää ylös ja alas nähdäkseen kaikki kohdat. Kappaleeseen liittyvät muut tehtävät ovat valittavissa vasemmalla olevasta sivupalkista. Tehtävät on jaoteltu jaksoittain ja niiden alle kappaleittain. Editan sivuilla digikirjaa lukiessa on mahdollista luoda omia muistiinpanoja kappaleiden yhteyteen erillisellä työkalulla tai korostaa tekstistä valittuja kohtia. Tämä on verrattavissa perinteisen kirjan rinnalla vihkoon tehtäviin muistiinpanoihin. Jos kirjan saa koulusta omakseen, voi siihen tehdä omia merkintöjä joko alleviivaamalla tai korostustussilla. Muussa tapauksessa kirjaan ei saisi tehdä merkintöjä (Jyrhämä ym., 2016), jotta seuraavalla kirjan käyttäjällä olisi puhdas ja ehjä kirja käytössään.

Selkeä ero digikirjassa, verrattuna painettuun oppikirjaan, on hakukentän avulla käsitteen hakeminen oppikirjan sisällöstä täsmällistä sanaa käyttäen ilman, että kirjaa tarvitsisi sen

enempää selata. Hakutoiminnolla voi hakea sekä tietyille sanalle tai termille selitystä, tai sillä voi hakea sanan tai termin esiintymistä eri kappaleissa. Tämä on yleinen toiminto sähköisissä oppimateriaaleissa (Heikkilä, 2015, s. 18). Painetusta kirjasta täytyy etsiä sanaa tai termiä joko kappaleen tekstistä tai yleensä kirjan lopussa olevasta hakemistosta. Digikirjassa hakemisto on tuotu erilliseksi kokonaisuudeksi valikkoon, ja hakemistosta pystyy myös hakukentän avulla etsimään, löytyykö kyseinen sana tai termi hakemistosta. Tämä nopeuttaa huomattavasti tilanteessa, jossa esimerkiksi kappaleessa on jokin sana, jonka merkitys ei aukea asiayhteydessä tai sen määritelmää ei tiedä.

Digitaaliset oppi- ja työkirjat tarjoavat uusia mahdollisuuksia myös sisältöjen ja tehtävien osalta. Kun kirja ei ole enää perinteinen painettu versio vaan digitaalisessa muodossa, pystytään siihen lisäämään esimerkiksi videoita tai muuta internetiin yhteydessä olevaa aineistoa (Heikkilä, 2015, s. 11–17). Toisaalta oppikirjojen ulkopuolinen materiaali vaatii oppilailta paljon enemmän kriittistä ajattelua tiedon luotettavuuden ja käytettävyyden suhteen (Löytönen, 2019, s. 25). Perinteinen oppikirja on eräällä tavalla helppo ratkaisu, sillä tieto on etukäteen tarkistettu ja rajattu, jolloin oppilaan voidaan olettaa löytävän vastauksen kyseisestä kappaleesta. Poikkeuksena ovat tehtävät, jotka suoraan ohjaavat oppilasta etsimään vastausta kirjan ulkopuolelta, kuten tiedonhakutehtävät.

Oppikirjojen sähköistyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia myös ympäristöystävällisyyden näkökulmasta. Sähköisten materiaalien uudelleenhyödynnettävyys, erityisesti tehtäväkirjojen osalta, voisi tuoda tulevaisuudessa säästöjä niin resurssien kuin myös rahan muodossa (Wu & Chen, 2013, s.1). Tehtäväkirjat eivät olisi jatkossa kertakäyttöisiä, vaan jokainen oppilas saisi aina käyttöoikeuden kunkin vuoden tehtäväkirjaan. Tämä muutos ei vaikuttaisi oppikirjoihin, jolloin oppilaiden toivomat perinteiset painetut oppikirjat voitaisiin säilyttää osana opiskelua (Ruth & Ratvion, 2019, s. 61).

Oppikirjoissa tekstin tulee olla sujuvaa eikä liian vaativaa peruskoulua käyvien tarpeisiin. Tekstin sujuvuus ja helppous korostuu yhä enemmän tulevaisuudessa, sillä yhä useammalla peruskoulun opiskelijalla äidinkieli on muu kuin suomi. Samalla lukutaito on yleisesti uhattuna, johtuen lukemisen vähentymisestä (Hyytiäinen, 2019, s. 15). Tämä ei vaikuta pelkästään oppiaineissa suoriutumiseen, vaan haastaa henkilön kohdalla yhteiskunnassa pärjäämiseen (Hyytiäinen, 2019, s. 12–13). Yhtäläisyyksiä yhteiskunnassa pärjäämiseen ja historian oppiaineessa pärjäämisen välillä on kriittisessä lukutaidossa. Siinä missä esimerkiksi luonnontieteissä ja kielissä tekstien lukijan ei tarvitse useinkaan pohtia niiden

paikkansapitävyyttä, historiassa ja yhteiskuntaopissa tiedon ja luetun kriittinen pohtiminen on välttämätöntä. Tässä yhteydessä puhutaan kriittisestä lukutaidosta, jossa henkilö kyseenalaistaa lukemaansa ja samalla pohtii sen paikkansapitävyyttä (Hyytiäinen, 2019, s. 12).

Historian osalta asioiden esittämisessä korostuu oman näkökulman ja tekojen oikeuttaminen niin, että asioita voidaan kertoa sekä kuvata valikoidusta näkökulmasta omaa etua painottaen. Esimerkiksi yläkoulun historian oppimateriaaleissa esiintyvistä Suomen sisällissodasta voidaan käyttää rinnakkaisia termejä, kuten vapaussota tai luokkasota, kuvaamaan asioita valkoisten tai punaisten näkökulmasta. Molemmissa tapauksissa latautunut termi korostaa enemmän yhden osapuolen näkemyksiä ja kokemuksia sotaan johtaneista syistä sekä motiiveista taustalla (Hentilä, 2018; Mähkä, 2018, s. 195; Tikka 2018; kts. Forum 7 historia, s. 184; Historiantaitaja 8, s. 15; Memo 7 historia, Kpl 30 Suomen sisällissota).

2.3 Tehtävät osana oppimateriaaleja

Uudistetun Bloomin taksonomian (Anderson & Krathwohl 2001) mukaan voidaan määritellä erilaisia osaamistavoitteita tai vaatimuksia tehtävästä suoriutumiseen. Ruth ja Ravio (2019, s.53) avaavat uudistetun Bloomin taksonomian kuusi eri tasoa hyvin havainnollistaessaan osaamisen jakaumista näiden tasojen mukaan. Tasot ovat seuraavat alhaalta ylös: mieleen palauttaminen, ymmärtäminen, soveltaminen, analysointi, arviointi ja luominen. Tasolta seuraavalle edetessä vaaditaan oppilaalta haastavampien taitojen omaksumista sekä tiedon käsittelyssä siirtymistä suoraan kysymykseen vastaamisesta vertailuun, pohdintaan sekä omien näkemysten tuottamiseen (Ruth & Ravio, 2019, s. 53). Jotta oppilas voi edetä näillä tasoilla ylöspäin, tulisi hänen ensin omaksua ja oppia alempien tasojen taidot.

Historiassa oppiaineena pystytään hyödyntämään monia erilaisia tehtäviä. Ruuska ym. (2014, s. 22) tuovat esille, mitä eri tarkoituksia tehtävillä oppimateriaaleissa on. Niihin sisältyy esimerkiksi perustasolla oppimista sekä toistamista, ja oppimisen edetessä soveltamista, tuottamista sekä keksimistä. Ruuska ym. (2014, s. 23) korostavat tehtävien tuottamisessa sitä, että jokaisessa tehtävässä tai kohdassa tulisi olla ainoastaan yksi kysymys, johon vastataan. Tällöin tehtävä on selkeä ja tarkasti rajattu, mikä helpottaa vastauksen muodostamista (Jyrhämä ym., 2016, s. 12, 171; Lahdes, 1997, s. 121). Historiaan nämä tehtävien pääideat ovat hyvin sovellettavissa. Ensiksi täytyy oppia asiasisältöjä ja pystyä toistamaan niitä. Kun ymmärrys on vähitellen rakentunut, pystyy oppilas jo vertailemaan asioita sekä käsittelemään syy-seuraussuhteita. Lopulta oppilas osaa pohtia asioita ja tuottaa omia näkemyksiä asioihin

hyödyntäen lukemaansa (Jyrhämä ym., 2016, s. 134.) Historian oppimateriaalien tehtävissä on vaihtelua myös sen mukaan, onko oppikirjan lisäksi käytössä rinnalla tehtäväkirja (Ruuska ym., 2014, s. 22; Ruuska ym. 2019, s. 147). Tehtäväkirja mahdollistaa erilaisia tehtäviä, kuten ajatuskarttoja, puheiden kirjoittamista valmiisiin pohjiin ja aukkotäydennyksiä, joita ei pystyisi toteuttamaan kierrätettävään, oppilaalta seuraavalle siirtyvään oppikirjaan (Jyrhämä ym., 2016, s. 66; Ruuska ym. 2019, s. 147).

Tehtäviä laatiessa pitäisi erityisesti kiinnittää huomiota niiden kielelliseen selvyyteen (Ruuska, 2018, s. 146–147). Tehtävien tulisi edetä oppi- ja tehtäväkirjoissa helppimmista vaikeampiin niin, että jokaiselle löytyy omantasoisia tehtäviä (Halinen ym., 2016, s. 111–114). Tehtävät eivät saa olla liian helppoja mutta eivät liian vaikeitakaan. Sopiva vaihtelu tehtävien haastavuudessa tarjoaa samalla mahdollisuuden eriyttämiseen (Lahdes, 1997, s. 172). Vaihtelua tehtäviin ja niiden haastavuuteen voidaan saada lisäämällä niihin esimerkiksi alakohtia joko numeroilla tai kirjaimilla (Ruuska, 2018, s. 146-147). Tällöin tehtävän alkuosa voi olla helpompi ja edetä alakohtien mukaan kohti vaikeampia tehtäviä. Historian oppimateriaaleja laatiessa on hyvä muistaa ero pedagogisen materiaalin ja tietotekstin välillä (Ruuska, 2018, s. 146–147). Tietoteksti voi olla syvällisempää ja vaatii siten lukijalta jo enemmän tietämystä aihealueesta sekä siihen kuuluvista käsitteistä. Lisäksi se sisältää selkeämmin erilaisia lähteitä sekä viittauksia muihin teksteihin.

Oman haasteensa tehtäville historiassa oppiaineena asettavat erilaiset säästötavoitteet. Tehtäväkirjojen käyttö vähentyi kouluissa 1990-luvun laman säästöjen myötä (Jyrhämä ym., 2016) sekä 2000-luvun alussa, pois lukien kielet, joissa tehtäväkirjat olivat vielä kiinteä osa koulun käytössä olevia oppimateriaaleja (Heinonen, 2005, s. 184). Heinosen (2005) mukaan varsinkin reaaliaineissa tehtäväkirjojen käyttö on vähentynyt tai yksittäisestä tehtäväkirjasta on otettu kopioita oppilaille, mikä ei ole sallittua (Ruuska, 2019, s. 147).

Tekniikka ja digitaalisuus tarjoaa myös aivan uudenlaisia mahdollisuuksia tehtävien laatimiseen. Aikaisemmin painettu oppikirja on rajoittanut tehtävien laatimista, mutta digikirjat ja tiedonhakua hyödyntävät tehtävät tarjoavat entistä monipuolisempia mahdollisuuksia tehtäville (Tossavainen & Löytönen, 2019, s. 7). Niitä voivat olla esimerkiksi digimateriaaleissa olevat videot tai kuvaajat tai sitten erilaiset tiedonhakua hyödyntävät tehtävät. Digimateriaalit tarjoavat myös mahdollisuuden tehtävien tekemistä helpottaviin vihjeisiin sekä tehtävien tarkistamiseen, tai oman vastauksen vertaamiseen

mallivastauksiin. Näin on esimerkiksi tässä tutkimuksessa aineistona olevan Editan digitehtävien kohdalla, joissa edellä mainitsemani asiat ovat mahdollisia.

2.4 Yläkoulun historian opetussuunnitelma

Yläkoulun ja lukion historian opetussuunnitelmien näkymistä oppimateriaaleissa on tutkinut esimerkiksi Norppa (2019). Hän tarkasteli erityisesti sitä, miten oppikirjojen tehtävät ja aineistot painottavat taitoja suhteessa opetussuunnitelmaan, erityisesti uuden opetussuunnitelman myötä korostunut historian taidot (Norppa, 2019). Tutkimuksessa lähestyttiin erilaisia oppikirjan tehtäviä sekä kappaleissa olevien aineistojen yhteydessä olevia kysymyksiä, jotka nähtiin sisältöjä tai taitoja harjoittaviksi (Norppa, 2019). Norpan (2019) tulosten mukaan opetussuunnitelman taitopainotteisuudesta huolimatta oppikirjojen tehtävät ohjaavat kuitenkin tekstien lähilukuun ja sisältöalueiden osaamiseen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014) kuvataan tarkoin eri perusopetuksen oppiaineiden keskeiset tavoitteet, sisällöt sekä annetaan esimerkki arvioinnista arvosanan kahdeksan osalta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014, s. 415) todetaan tiivistetysti historiasta oppiaineena, että ” Vuosiluokilla 7–9 historian opetuksen tehtävänä on syventää oppilaiden käsitystä historiallisen tiedon luonteesta. Opetus tukee oppilaiden oman identiteetin kehittymistä ja perehdyttää kulttuurien vaikutuksiin yksilöihin ja yhteiskuntiin. Opetuksessa korostetaan vuorovaikutuksellisia ja tutkimuksellisia työtapoja.” Tarkemmin katsottuna oppiaineen keskeisimpinä tehtävinä nähdään muun muassa kehittää oppilaan historiatietoisuutta sekä ymmärtää ja tuntee erilaisia kulttuureja (Opetushallitus, 2014, s. 415).

Lisäksi oppilas harjoittelee tiedonkäsittelyn kriittisyyttä, erilaisten historiallisten lähdeaineistojen käsittelyä ja tulkittamista. Näitä taitoja voidaan harjoitella oppimateriaalien erilaisten tehtävien avulla. Samalla näitä taitoja harjoitellessa oppilas oppii ymmärtämään historian tutkimuksen keskeisimpiä lähtökohtia sekä ymmärtää, miten historiassa on tärkeää pyrkiä muodostamaan mahdollisimman oikea kuva menneisyydestä saatavilla olevien lähteiden pohjalta. Olennaisesti tähän liittyvät erilaiset tekstitaidon harjoitukset, joissa oppilas lukee sekä analysoi tekstejä ja tuottaa niiden pohjalta tulkintoja asioiden kuin myös tapahtumien merkityksistä. Tärkeää on ymmärtää myös historialle ominaista oleva tulkinnallisuus ja moniperspektiivisyys asioissa verrattuna esimerkiksi luonnontieteiden eksaktiuteen. (Opetushallitus, 2014, s. 415.)

Opiskelusta ja työtavoista todetaan historian osalta seuraavaa: ”Oppiaineiden tavoitteiden kannalta keskeistä on korostaa tutkimuksellisia työtapoja, esimerkiksi erilaisten ikätasolle sopivien ensi- ja toisen käden lähteiden tutkimista sekä avoimien oppimisympäristöjen käyttöä historiallisissa tutkimustehtävissä. Tavoitteena on kannustaa oppilaita omien tulkintojen tekemiseen ja eriävien tulkintojen arvioimiseen.” (Opetushallitus, 2014, s. 416.) Jotta tämä toteutuisi, niin oppimateriaalien tehtävien tulisi siis olla monipuolisia ja sisältää joko suoraan lähteisiin liittyviä tehtäviä tai tehtäviä, joissa oppilaan tulee itse etsiä lähteitä sekä aineistoa.

Historian kohdalla yläkoulussa on 12 tavoitetta sekä kuusi sisältöaluetta (Opetushallitus, 2014, s. 415–416). Kun verrataan kuutta sisältöaluetta seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppimateriaaleihin, nähdään niiden pitkälti ohjaavan keskeisimpien sisällysluetteloissa olevien jaksojen muodostumista. Tämä on melko luontevaa, sillä käytössä olevat opetusmateriaalit pohjaavat pitkälti vallitsevaan opetussuunnitelmaan (Aalto & Kempainen, 2020, s. 101). Esimerkiksi sisältöaluetta S1 *Teollisuusyhteiskunnan synty ja kehitys* vastaavat jaksojen nimet löytyvät *Forum 7 historia* jakso II ”Uusi teollinen maailma” tai *Historiantaitaja 7* jakso III ”Teollistuminen mullistaa eurooppalaisen elämäntavan”. Sisältöalueeseen S2 *Ihmiset muuttavat maailmaa* voidaan katsoa kuuluvan niin teollistumiseen, aatteisiin, valtioihin kuin sotiin liittyviä asioita. Sisältöalue S3 *Suomea luodaan, rakennetaan ja puolustetaan*, näkyy esimerkiksi *Memo 7 historian* jakso VI ”Suomen tie itsenäisyyteen” ja *Forum 7 historian* jaksojen V ja VI ”Muuttuva Suomi; Taistelu Suomen asemasta” nimissä.

Sisältöalue S4 *Suurten sotien aika* näkyy sekä seitsemännen että kahdeksannen luokan oppikirjoissa. Seitsemännen luokan oppikirjoissa se näkyy esimerkiksi *Historiantaitaja 7* jakso VI ”Ensimmäinen maailmansota muuttaa maailmaa”, *Forum 7 historian* jakso VII ”Suursota ja sen seuraukset” ja *Memo 7 historian* jakso V ”Kansakunnat tarttuvat aseisiin”. Kahdeksannen luokan oppikirjoissa se näkyy puolestaan *Memo 8 historian* jaksoissa I ja III ”Maailma suursodan jälkeen; Toisen maailmansodan kauhut”, *Historiantaitaja 8* jaksoissa I ja III ”Suuren sodan jälkeen; Toinen maailmansota – historian tuhoisin sota” ja *Forum 8 historian* peräkkäisissä jaksoissa II ja III ”Toinen maailmansota; Suomi toisessa maailmansodassa”. Seuraava sisältöalue S5 *Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen* ei puolestaan näy oppikirjojen jaksojen nimissä. Sisältöalue S6 *Nykyisen maailmanpolitiikan juuret* puolestaan näkyy kahdeksannen luokan oppikirjoissa, kuten *Memo 8* jakso VI ”Selityksiä nykymaailmalle” ja *Historiantaitaja 8* jakso VI ”Menneisyydestä tulevaisuuteen”.

Jo perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa oli annettu kaikkien yläkoulun oppiaineiden kohdalla esimerkkejä havainnollistamaan arvosanan 8 muodostavia kriteerejä eri tavoitteiden kohdalla (Opetushallitus, 2014). Myöhemmin Opetushallitus (2020) julkaisi perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit, joissa tarkennettiin päättöarvosanan muodostumista sekä, annettiin esimerkit kuvaamaan osaamista arvosanoille 5, 7, 8 ja 9 (historian osalta, kts. Opetushallitus, 2020, s. 247–252). Arviointikriteereissä todetaan myös jokaisen oppiaineen kohdalla, että ”Paremmassa osaamisen tason saavuttaminen jonkin tavoitteen osalta voi kompensoida hylätyn tai heikomman suoriutumisen jonkin muun tavoitteen osalta.” (historian osalta, kts. Opetushallitus, 2020, s. 247). Paremmalla osaamisella toisissa tavoitteissa voi siis kompensoida heikompaa osaamista yhdessä tai muissa tavoitteissa.

Historian oppiaineessa kaikki 12 tavoitetta liittyvät jokaiseen sisältöalueeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkia taitoja tulee harjoiteltua rinnakkain jokaisen sisältöalueen osalta. Painotukset saattavat vaihdella aiheittain. Esimerkiksi historian tavoitteen T9 ”ohjata oppilasta selittämään ihmisen toiminnan tarkoituksena” harjoittelu *Forum 8 historia* oppikirjan tehtävällä 4 sivulla 31 ”Miksi ihmiset ovat kannattaneet ääriliikkeitä ennen ja nyt?”. Oppilaan tulee kyetä arvioimaan lukemaansa kirjan kappaleessa 3 *Kansanvallan kohtalonhetket Suomessa* käsitellyistä ääriliikkeistä Suomessa ja Euroopassa sekä suhteuttamaan niitä omaan aikaan. Taitojen kehittyessä siirrytään kappaleen suoran vastauksen muodostamisesta kohti syvällisempää pohdintaa taustalla vaikuttavista asioista. Toinen esimerkki puolestaan historian tavoitteen T5 ”ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisen toimintaa ja päätöksentekoon vaikuttaneita tekijöitä erilaisissa historiallisissa tilanteissa” harjoittelusta tehtävän avulla on *Memo 8 historia* kappaleen 11 tehtävä 5 ”Miksi Neuvostoliitto aloitti rauhanneuvottelut Suomen kanssa?”. Oppikirjan kappaleesta käy melko selvästi ilmi, miksi asiat tapahtuivat näin. Harjaantuneempi oppilas puolestaan pohtii, miksi ihmiset päättivät toimia niin kuin kyseisessä tilanteessa toimivat.

2.5 Aikaisempi tutkimus oppikirjoista

Oppikirjatutkimuksella on pitkät perinteet Suomessa. Karvonen ym. (2017) ovat omassa artikkelissaan tarkastelleet oppikirjatutkimuksia vuodesta 1970 vuoteen 2015. Heidän havaintonsa perusteella oppikirjatutkimuksen määrä on lisääntynyt koko ajan samalla muuttaen muotoaan. Aikaisemmin tutkimukset ovat painottuneet tutkimusraportteihin, mutta tultaessa kohti vuotta 2015 vertaisarvioitujen artikkelien määrä on noussut vallitsevaksi muodoksi (Karvonen ym., 2017, s. 45). Hiidenmaa (2015, s. 27) on myös tarkastellut

oppikirjatutkimusta. Hänen havaintonsa mukaan jopa 95 prosenttia oppikirjatutkimuksista oli pro gradu -töitä. Eroa Karvosen ym. (2017) ja Hiidenmaan (2015) välillä selittää se, että Karvonen ym. (2017, s. 43) olivat jättäneet opinnäytetyöt tutkimuksensa ulkopuolelle.

Molempia puolestaan yhdisti havainto oppikirjatutkimuksen painottumisesta peruskoulun oppikirjoihin, oli kyseessä sitten opinnäytetyöt, julkaisusarjat tai vertaisarvioidut artikkelit (Hiidenmaa, 2015, s. 28; Karvonen ym., 2017, s. 45–46). Yksi selittävä tekijä suurelle määrälle opinnäytetöitä voi olla se, että oppikirjoja käsittelevät pro gradu -työt ovat useimmiten peruskoulun opetustöihin valmistuvien opiskelijoiden tekemiä. Olisi sinänsä erikoista, että alakouluun suuntaava luokanopettaja lähtisi tutkimaan lukion oppikirjoja, sillä tästä ei olisi suoraa hyötyä hänelle tulevaa ammattia ajatellen. Karvonen ym. (2017) ihmettelivät oppikirjatutkimusten osalta opettajanoppaiden suhteellisen vähäistä tutkimusta. Heidän aineistossaan ainoastaan kaksi tutkimusta 171 valikoidusta tutkimuksesta käsitteli opettajanoppaita ja pari muuta sivusi niitä tutkimuksissaan (Karvonen ym., 2017, s. 46).

Historian oppikirjojen tehtäviä suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöalueisiin on tutkinut Norppa (2019). Hänen tutkimuksessaan selvitettiin, miten yläkoulun ja lukion oppikirjojen tehtävät painottuvat suhteessa opetussuunnitelmaan. Tutkimuksessa Norppa (2019) oli käyttänyt tehtävien tarkastelussa apuna Smithin ym. (2018) tarkastelukehikkoa, jossa tehtävät oli jaettu seuraaviin kolmeen ryhmään: (I) Historical Knowledge, (II) Evaluation of evidence ja (III) Use of evidence/argumentation. Ensimmäistä ryhmää voisi kuvailla perustason tiedon omaksumiseksi ja muodostamiseksi tehtävän pohjalta. Toinen ryhmä pitää sisällään lähdekritiikkiin kohdistuvat tehtävät sekä ristiriitaista tietoa sisältävien aineistojen pohdinta. Kolmas ryhmä koostuu tehtävistä, joissa oppilaan tulee muodostaa omia tulkintoja ja päätelmiä aineistosta sekä pohtia syy-seuraussuhteita ja tapahtumien taustalla vaikuttaneita asioita. (Norppa, 2019, s. 36.) Näiden kolmen ryhmän lisäksi Norppa (2019) päätyi muodostamaan vielä oman sarakkeen tehtäville, jotka olivat lähinnä muistamista ja tiedon poimintaa tekstistä.

Tutkimuksen tuloksena saatiin, että tehtävissä painottuivat enemmän sisältöalueet kuin taitoalueet. Lisäksi suurempi osa tehtävistä painottui tiedon poimimiseen ja muistamiseen kuin aineistolähtöiseen työskentelyyn. (Norppa, 2019.) Huomion arvoista on se, että aineisto koostui ainoastaan kahdeksannen luokan oppikirjoista, eikä siinä huomioitu ollenkaan tehtäväkirjoja. Tämä sen vuoksi, että tehtäväkirjat eivät ole kaikilla käytössä toisin kuin oppikirjat (Norppa, 2019, s. 37).

Oppikirjoja koskevia pro gradu -tutkielmia on tehty niin opettajankoulutuslaitoksella kuin myös kaikissa niissä oppiaineissa, joista valmistuu opettajia (Hiidenmaa, 2015, s. 28). Tyypillisimmin pro gradujen tutkimusaiheina on oppikirjojen sisällöistä tekstit, kuvat sekä erilaiset teemat (Hiidenmaa, 2015, s. 28; Karvonen ym., 2017, s. 47). Useimmiten oppikirjatutkimukset ovat tyyliltään sisällönanalysejä (Hiidenmaa, 2015, s. 30–31; Karvonen, ym., 2017, s. 47). Vähemmälle ovat jääneet erilaiset haastattelut, joilla kartoitetaan oppimateriaalien käyttäjinä niin oppilaita kuin myös opettajia (Hiidenmaa, 2015, s. 37; Karvonen, ym., 2017, s. 49).

Tutkimukseni alkuvaiheissa etsin historian oppikirjoihin liittyviä yliopistossa tehtyjä opinnäytetöitä. Tarkoituksena oli kartoittaa, minkälaisia tutkimuksia historian oppikirjoista oli jo tehty. Rajasin hakutuloksia viimeisen kymmenen vuoden ajalle, jotta hakutuloksien pro gradut vastaisivat mahdollisimman hyvin aineistoiltaan omia aineistojani. Löysin yhteensä kahdeksan pro gradua, joissa käsiteltiin joko alakoulun tai yläkoulun historian oppimateriaaleja tai opettamista. Pro graduista kuusi koski alakoulua ja kaksi yläkoulua. Pro gradut keskittyivät lähinnä oppikirjojen tutkimiseen, mutta niissä sivuttiin myös tehtäväkirjoja alakoulun osalta.

Alakoulua koskevat kaksi pro gradua käsittelevät esimerkiksi opettajan kokemuksia historian opettamisesta (Heikkinen, 2019), ja alakoulun historian oppikirjoja osaamisen arvioinnissa (Lyhty, 2018). Neljä muuta pro gradua lähestyi puolestaan rajattua teemaa osana oppikirjoja. Tammi (2020) tutki Suomen liittämistä osaksi maailmanhistoriaa, ja Koskela (2020) puolestaan monikulttuurisuuden ilmenemistä kuudennen luokan historian oppikirjoissa. Kaksi pro gradua lähestyi tasa-arvoa osana alakoulun historian oppikirjoja. Urho (2015) tutki sukupuolten välistä tasa-arvoa viidennen luokan ja Vesa (2018) kuudennen luokan oppikirjoissa.

Kaksi yläkoulun historiaa käsittelevistä pro graduista oli hyvinkin erilaisia. Naumanen (2017) tutki, miten Talvisota välittyi yläkoulun historian opetuksessa. Toinen pro gradu puolestaan tutki ainoana yläkoulun historian tehtäväkirjoja. Savola ja Nevala (2017) tutkivat seitsemännen luokan tehtäväkirjojen tehtävien muutosta vuosien 1985–2014 välillä liittyen opetussuunnitelmaan. Heidän gradunsa on aiheeltaan lähimpänä tämän tutkimuksen aihetta.

Historian oppi- ja työkirjoja ei siis ole tutkittu juurikaan tehtävien osalta varsinkaan niin, että tarkasteluun olisi otettu laajempaa aineistoa. Vertailuja on tehty lähinnä pienemmän aineiston osalta, mutta ei kaikkien saman luokka-asteen oppikirjojen osalta, puhumattakaan koko

yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjoista. Tutkimukseni siis täydentää historian oppikirjatutkimusta tuoden samalla uusia näkökulmia tehtävien tutkimiseen.

3 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjoista, minkä tyyppisiä tehtäviä niissä on. Tutkimusaineistona ovat sekä seitsemännen että kahdeksannen luokan oppikirjat ja tehtäväkirjat. Tutkimuksessa tarkastellaan myös, miten tehtävät jakautuvat luokka-asteen rinnakkaisissa kirjasarjoissa sekä millaisia eroja on oppikirjojen ja tehtäväkirjojen tehtävien välillä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkä tyyppisiä tehtäviä oppimateriaaleissa esiintyy?
2. Miten tehtävien jakautuminen eroaa eri luokka-asteiden oppimateriaaleissa?
3. Miten tehtävien jakautuminen eroaa oppikirjojen ja tehtäväkirjojen välillä?

4 Tutkimusmenetelmät

4.1 Aineiston hankkiminen ja esittely

Olin keväällä 2024 yhteydessä kolmeen eri kirjakustantamoon, joilla on valikoimissaan yläkoulun historian oppimateriaaleja. Pyysin heiltä tutkimustani varten yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjat sekä seitsemännelle että kahdeksannelle luokalle. Sain kesällä 2024 Otavalta ja Sanoma Proilta painetut oppi- ja tehtäväkirjat sekä Editalta lisenssin digitaalisiin oppi- ja tehtäväkirjoihin. Tutkimukseni kannalta ei ollut oleellista ovatko tutkittavat kirjat painetussa vai digitaalisessa muodossa. Alla olevaan taulukkoon 1 on eritelty tutkimuksessa käyttämäni oppi- ja tehtäväkirjat kirjasarjan ja luokka-asteen mukaiseen aakkosjärjestykseen. Editan digikirjoihin ei löytynyt kirjan julkaisuvuotta. Yhtenä syynä tähän voi olla mahdollisuus materiaalin päivittämiseen, jolloin julkaisuvuotta ei ole merkittynä Editan sivuilla. Jos julkaisuvuodelle tulisi tarvetta, niin vastaavan sisältöinen kirja löytyisi todennäköisesti läheltä vuotta 2024 julkaistuna painettuna kirjana, jonka näköisversio Editan digikirja on.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa käytetyt eri kustantamoiden yläkoulun historian oppi- ja tehtäväkirjat

Oppikirjan nimi	Kustantaja	Julkaisuvuosi	Luokka-aste
Forum 7 historia	Otava	2023	7.lk
Forum 7 historian harjoituksia	Otava	2023	7.lk
Historian taitaja 7	Sanoma Pro	2023	7.lk
Historian taitaja 7 tehtävät	Sanoma Pro	2024	7.lk
Memo 7 Historia digikirja	Edita	ei tiedossa	7.lk
Memo 7 Historia digitehtävät	Edita	2022	7.lk
Forum 8 historia	Otava	2024	8.lk
Forum 8 historian harjoituksia	Otava	2024	8.lk
Historian taitaja 8	Sanoma Pro	2024	8.lk
Historian taitaja 8 tehtävät	Sanoma Pro	2024	8.lk
Memo 8 Historia digikirja	Edita	ei tiedossa	8.lk
Memo 8 Historia digitehtävät	Edita	2022	8.lk

Oppimateriaalien välillä on vaihtelua niin jaksojen kuin myös kappaleiden määrässä. Yli puolessa aineiston oppikirjasarjoista on yhteensä 6 jaksoa. Otavan *Forum* erottui muista kirjasarjoista, sillä seitsemännen luokan kirjoissa on 8 jaksoa ja kahdeksannen luokan kirjoissa puolestaan 7 jaksoa. Vaikka *Forum*in oppimateriaaleissa on eniten jaksoja, niin niissä on puolestaan vähiten kappaleita, seitsemännen luokan kirjoissa 26 kappaletta ja kahdeksannen luokan kirjoissa ainoastaan 23 kappaletta. Ero on melko suuri, kun verrataan sitä kahteen muuhun kirjasarjaan. *Historian taitajissa* on 29 kappaletta seitsemännen luokan oppimateriaaleissa ja 30 kappaletta kahdeksannen luokan oppimateriaaleissa. *Memon* molempien luokkien oppimateriaaleissa on 30 kappaletta. Saman kustantajan eri vuosiluokkien oppimateriaalien sivumäärät olivat melko lähellä toisiaan. Kaikkia yhdistää se, että seitsemännen luokan oppimateriaalit ovat hieman lyhyempiä sivumäärältään kuin kahdeksannen luokan oppimateriaalit. Sivumäärät vaihtelevat oppikirjoissa 168–213 välillä ja tehtäväkirjoissa 72–77 välillä. *Memon* digitehtävien rakenteen vuoksi niissä ei ole saatavilla sivunumeroita. *Historian taitaja* tehtäväkirjojen loppuun on jätetty tilaa omille muistiinpanoille noin 20 sivun verran. Tiedot on koottu vielä alle taulukkoon 2.

TAULUKKO 2. Oppimateriaalin jaksojen, kappaleiden ja sivujen määrät

Oppikirjan nimi	Jaksojen määrä	Kappaleiden määrä	Sivumäärä
Forum 7 historia	8	26	192
Forum 7 historian harjoituksia	8	26	72
Historian taitaja 7	6	29	168
Historian taitaja 7 tehtävät	6	29	75/96
Memo 7 Historia digikirja	6	30	203
Memo 7 Historia digitehtävät	6	30	-
Forum 8 historia	7	23	199
Forum 8 historian harjoituksia	7	23	72
Historian taitaja 8	6	30	180
Historian taitaja 8 tehtävät	6	30	77/96
Memo 8 Historia digikirja	6	30	213
Memo 8 Historia digitehtävät	6	30	-

4.2 Aineiston käsittely ja tehtävien luokittelu

Tutkimusmenetelminä käytin aineistoon syventyessäni lähilukua ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Lähiluvun avulla pystyin syventymään oppikirjojen teksteihin, kuviin, taulukoihin ja tehtäviin (Brummet, 2019). Teksteistä tuli saada kokonaisuudessaan kattava kuva, jotta tehtävien käsittely olisi mahdollista. Lähilukua on käytetty yleensä humanistisissa tieteissä tutkimusmenetelmänä (Brummet, 2019). Koska historia on oppiaineena osa humanistisia tieteitä, koin menetelmän sopivan hyvin historian oppikirjojen käsittelyyn.

Aineiston käsittelyn aloitin tutustumalla seitsemännen luokan oppikirjoista aakkosjärjestyksessä ensimmäisenä olevaan *Forum 7* historia oppikirjaan. Kaikki oppimateriaalit käsiteltiin samalla tavalla. Aluksi luin jokaisen kirjan kohdalla ensin sisällysluettelon, jotta sain käsityksen kulloisenkin oppikirjan sisällöstä. Sisällysluettelon jälkeen siirryin lukemaan oppikirjan kappaleita aina yksi kerrallaan huolellisesti hyödyntäen lähilukua (Brummet, 2019). Jokaisen kappaleen luettuani katsoin sekä oppikirjan että tehtäväkirjan tehtävät ja etsin niihin vastaukset kappaleesta.

Sen perusteella miten helppoa oli muodostaa vastaus tehtävään, Bloomin taksonomian (Anderson & Krathwohl, 2001) päätasojen mukaisesti, kappaleesta löytyvien tietojen perusteella, aloin ryhmitellä tehtäviä luokkiin teorialähtöistä sisällönanalyysiä hyödyntäen (Tuomi & Sarajarvi, 2018, s. 127–129). Bloomin taksonomiassa edetään kuuden päätason mukaan alhaalta ylöspäin kohti vaikeampia tasoja (Anderson & Krathwol, 2001). Nämä tasot ovat Ruthin ja Ravion (2019, s. 53) esimerkissä: 1) mieleen palauttaminen, 2) ymmärtäminen, 3) soveltaminen, 4) analysointi, 5) arviointi ja 6) luominen. Mitä ylemmäs näillä tasoilla edetään, sen enemmän se vaatii oppilaalta kykyä vastaamisen ja tiedon soveltamisen osalta. Samaa Bloomin taksonomiaa ovat käyttäneet Puustinen ym. (2020, s. 15) tarkastellessaan historian ylioppilaskirjoitusten tehtäviä. He muodostivat kolme luokkaa käyttäen genreetoreettista tekstilajien luokittelua sekä sisällönanalyysiä. Luokat olivat seuraavat: 1) tiedon poiminta ja kuvailu, 2) tiedon selittäminen ja perustelu sekä 3) tiedon vertailu ja arviointi. Tämän myötä päädyin teorialähtöisesti luokittelemaan tehtäviä samalla tavoin kolmeen luokkaan.

Tutkimuksen alustavat kolme luokkaa määräytyivät sen mukaan, kuinka helposti tehtävän vastaus löytyi kappaleesta tai miten helppona pidin kysymyksen asettelua suhteessa vastauksen löytymiseen kappaleesta. Luokittelin tehtäviä myös hieman eri tavoin kuin Puustinen ym. (2020). Uusien luokkien luominen on perusteltua myös siitä näkökulmasta, että

lähtötilanne tässä tutkimuksessa on erilainen kuin heidän tutkimuksessaan oli (Puustisen ym. 2020, s. 15–16). Siinä missä heidän tutkimuksessaan on jokaisen kysymyksen kohdalla suoraan tarjolla oleva aineisto, tässä tutkimuksessa tehtävien luokitteluun vaikuttavat sekä kysymyksen asettelu että tehtäviin vastauksien löytymiseen kappaleesta vaadittavat taidot. Aika pian aineistoa analysoidessani huomasin, että kolmeen eri luokkaan jaottelu ei riittänyt, vaan tarvitsin vielä kaksi luokkaa lisää. Tämä on normaali osa tutkimuksen kulkua, kun menetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi (Tuomi & Saarijärvi, 2018, s. 128). Lisäyksenä tarvitsin omat luokkansa kirjan ulkopuolista aineistoa hyödyntäville tehtäville sekä tehtäville, joiden tehtävänasettelun tai alakohtien perusteella tehtävän voi katsoa kuuluvan useampaan luokkaan. Päädyin muodostamaan yhteensä viisi luokkaa. Lopulta näiden viiden eri luokan avulla pystyin jakamaan tehtävät johdonmukaisesti. Luokat ovat esiteltynä taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Viisi luokkaa tehtävien luokitteluun ja niiden selitteet

Luokat:	Selite:
Luokka 1 (tiedon omaksuminen)	Vastaukset löytyvät melko suoraan kappaleesta, suora kysymys-vastaus-tehtävä, suora kysymys tilastosta, sanojen poimiminen aukkotehtävään vihjeillä
Luokka 2 (tiedon käsittely)	Vastaukset hajallaan kappaleessa, ristikot, osa vertailevista tehtävistä, jatka virkettä -tehtävät, aukkotehtävät ilman vihjeitä, syiden löytäminen
Luokka 3 (tiedon syvempi prosessointi)	Vastaus vaatii omaa pohdintaa tai vertailua ilman alustusta, näkökulmat, selitä, perustelut, esimerkkien antaminen, käsitteiden määrittely, ajatuskartat, erilaiset kirjoitustehtävät
Luokka 4 (kirjan ulkopuolisen tiedon hankinta ja käyttö)	Kirjan ulkopuolisen aineiston etsiminen ja hyödyntäminen
Luokka 5 (useampi luokka)	Tehtävä tai sen alaosiot kuuluvat kahteen tai useampaan luokista 1–4

Luokkaan 1 kuuluvat tehtävät ovat kysymyksenasettelultaan sellaisia, että niihin löytyy melko suoraan kappaleesta vastaus. Tätä luokkaa havainnollistaa esimerkiksi *Forum 7* oppikirjassa tehtävä 1 sivulla 43 ”Keitä olivat torpparit?”. Kysymys ohjaa jo suoraan etsimään vastausta kappaleen kohdasta, jossa käsitellään torppareita. Vastaava esimerkkitehtävä *Historian taitaja 7* oppikirjassa on tehtävä 2 sivulla 41 ”Miksi säädystä toiseen siirtyminen oli harvinaista?”.

Tehtävänasettelusta käy jo suoraan ilmi, että säädystä toiseen siirtyminen oli harvinaista. *Memo 7* digikirjassa vastaavanlainen esimerkki löytyy kappaleesta 10 tehtävä 2 ”Millaista henkilöä kutsuttiin talonpojaksi?”. Tehtävä on melkein samanlainen kuin toisessa oppikirjassa, selvitettävä asiana torpparin tilalla on talonpoika.

Luokkaan 2 kuuluvat tehtävät ovat kysymyksenasettelultaan jo haastavampia. Vastaukset eivät löydy enää yhtä suoraan kappaleesta poimimalla, vaan vastaukseen vaadittavia tietoja on ripoteltuna pitkin kappaletta. Esimerkiksi *Forum 7* oppikirjassa tehtävä 1 sivulla 51 ”Mitä tarkoittaa käsite teollistuminen?”. Kysymykseen liittyviä tietoja täytyy kerätä kappaleesta useammasta kohdasta. *Historian taitaja 7* oppikirjassa samaisen aiheen tehtävä 1 sivulla 67 ”Mainitse ainakin kolme syytä, miksi teollistuminen lähti liikkeelle juuri Englannista”. Näitä syitä mainitaan eri kohdissa kappaleen aikana. *Memo 7* digikirjassa esimerkkit tehtävä on kappaleen 8 tehtävä 3 ”Mainitse neljä syytä, miksi lapset työskentelivät tehtaissa ja kaivoksissa” on hyvin samanlainen edeltävän kirjan tehtävän kanssa. Myös tässä tulee poimia asioita kappaleen eri kohdista.

Luokkaan 3 kuuluvat tehtävät vaativat omaa pohdintaa ja tekstin tuottamista. Lisäksi erilaiset käsitteiden määrittäykset ja selitykset vaativat kappaleen tekstin syvällisempää osaamista. Esimerkiksi *Memo 8* digikirjan tehtävä 5 kappaleessa 2 ”Millä perusteilla voidaan väittää, että Stalin nousi Neuvostoliitossa Jumalan asemaan?”. Asia ei löydy suoraan tekstistä, vaan edellyttää tiedon löytämisen lisäksi sen soveltamista vastauksen muodostamisessa. *Forum 8* oppikirjassa vastaavanlainen tehtävä on sivulla 27 tehtävä 1 ”Pohdi, mikä on tehnyt Hitleristä yhden kaikkien aikojen vihatuimmista ihmisistä.”. Taaskaan asia ei käy suoraan ilmi kappaleesta, vaan vaatii soveltamaan kappaleen eri osioita vastauksen muodostamisessa. Samankaltainen tehtävä on *Historian taitaja 8* oppikirjan tehtävä 5 sivulla 49 ”Keksi erilaisia keinoja, joilla olisit voinut auttaa juutalaisia tai muita vainottuja ryhmiä natsien vainojen aikana.”.

Luokkaan 4 kuuluvat tehtävät perustuvat kirjan ulkopuolisen aineiston etsimiseen ja hyödyntämiseen. Esimerkiksi *Historian taitaja 8* oppikirjan tehtävä 5 sivulla 82 ”Selvitä, onko suvussasi evakkoja tai sotilapsia. Kerro lyhyesti sukulaisesi tarina.”. *Memo 8* digikirjassa vastaavasti tehtävä 5 kappaleessa 7 ”Selvitä internetin avulla, mitä Tulenkantajat tarkoittivat tunnuslauseellaan ’Ikkunat auki Eurooppaan’.”. Aivan samankaltaista tehtävää ei löytynyt *Forum 8* oppikirjasta, mutta lähimpänä on tehtävä 5 sivulla 121 ”Olet syntynyt vuonna 1939. Kerro nyt kahdeksaluokkalaiselle lapsenlapsellesi, miten Eurooppa on

muuttunut elämäsi aikana.”. Kaikki tehtävät vaativat tavalla joko suoraan tai epäsuorasti hyödyntämään kappaleen ulkopuolista tietoa vastauksen muodostamisessa.

Luokkaan 5 kuuluvat tehtävät sisältävät useampaan luokkaan kuuluvia tehtäviä. Ne ovat useimmiten tehtäviä, joissa on joko numeroilla tai kirjaimilla merkittyjä alakohtia niin, että osatehtävät jakautuvat eri luokkiin. Esimerkiksi *Historian taitaja 7* oppikirjassa tehtävä 3 sivulta 29 sisältää kohdat a ja b, joista a kuuluu luokkaan 1 ja b luokkaan 3 ”Wienin kongressissa tehtiin päätöksiä konservatismiaatteen mukaisesti. a) Mikä oli Wienin kongressin tavoite? b) Pohdi, mistä syistä aateliset ja papit tukivat konservatismia?”. Digikirja *Memo 7* sisälsi ainoastaan yhden tehtävän tässä luokassa: tehtävä 5 kappaleessa 19 ”Selvitä oppikirjan tekstin avulla a) missä sijaitsee Panaman kanava b) miksi se on tärkeä vesiväylä”. Kohdan a vastaus löytyy suoraan kappaleesta olevasta kartasta, jolloin osio kuuluu luokkaan 1. Kohta b puolestaan vaatii asioiden löytämistä kappaleesta sekä pohtimaan miten Panaman kanava muuttaa kulkemista Atlantilta Tyynelle merelle. Tämän myötä osio kuuluu luokkaan 3. Kokonaisuutena tehtävä siis kuuluu luokkaan 5. *Forum 7* oppikirjassa tehtävä 2 sivulla 120 ” a) Mitä uudistuksia Suomessa tehtiin 1800-luvun lopulla? b) Mitä hyötyä uudistuksista oli Suomen taloudelle?”. Kysymyksen kohta a kuuluu luokkaan 1, sillä siihen löytyy melko helposti poimia vastaus kappaleesta. Kohta b puolestaan vaatii tiedon keräämistä kappaleen eri kohdista, jolloin se kuuluu luokkaan 2.

4.3 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimus alkoi sopivan aiheen keksimisellä keväällä 2024. Kun sopiva aihe oli muotoutunut ja siihen sopiva tutkimusaineisto oli hahmottunut, olin yhteydessä kustantamoihin saadakseni tutkimusaineistona käyttämäni oppi- ja tehtäväkirjat. Materiaalit saatuani aloitin taustatiedon keräämisen sekä tutkimusmenetelmien hahmottamisen. Oppimateriaaleista oli mahdollista valita useita eri tutkimuksen kohteita, joita lähteä tutkimaan, mutta oppi- ja tehtäväkirjojen tehtävät vaikuttivat kaikista mielekkäimmiltä tutkimuskohteilta. Lisäksi ajattelin siitä olevan mahdollisesti hyötyä tulevaisuudessa oman työni kannalta. Tutkimuskohteen valikoiduttua aloin selvittämään tarkemmin erilaisia oppikirjatutkimuksia sekä oppikirjoja tutkimuksen kohteena. Pehdyin oppikirjatutkimukseen sekä eri menetelmiin valiten tutkimuksen kannalta sopivimman menetelmän. Sopivan menetelmän ja tutkimuskirjallisuuden perehtymisen jälkeen aloin käymään aineistoa läpi keväällä 2025.

Aluksi tutkimusaineistoon tutustuessa oli tarkoituksena selata oppikirjat sekä tehtäväkirjat läpi ja valita aineistoksi ainoastaan joko seitsemännelle tai kahdeksannelle luokalle

tarkoitettuja oppi- ja tehtäväkirjoja. Ne muodostaisivat keskenään selkeän kokonaisuuden ja tarjoaisivat vertailukelpoisen aineiston eri kustantajien oppikirjojen ja tehtäväkirjojen osalta. Alettua käymään aineistoa läpi päädyin pian siihen ratkaisuun, että tulen käyttämään aineistona sekä seitsemännen että kahdeksannen luokan oppi- ja tehtäväkirjoja. Näin pystyisin saamaan yläkoulun historian oppimateriaaleista kattavamman kokonaiskuvan, minkä lisäksi pystyisin vertailemaan tehtäviä kolmen eri kustantamoiden kirjasarjojen välillä samalla luokka-asteella kuin myös halutessani saman kustantajan kirjoja kahden luokka-asteen välillä.

Aineistoa läpikäydessäni huomasin, että huono puoli digitaalisissa oppimateriaaleissa oli se, ettei kappaleeseen kuuluvien sivunumeroiden seuraaminen ollut yhtä helppoa kuin perinteisen painetun oppimateriaalin osalta. Välillä sivunumerointi toimi hyvin, mutta toisinaan ei ollut selvää oliko näytöllä esillä yhden aukeaman verran kirjaa vai enemmän. Toinen selkeä ero tuli esille tehtäväkirjojen osalta, joissa digitehtävät oli muodostettu pikemminkin listaksi eri alakohtineen kuin varsinaiseen kirjan kappale- ja aukeamamuotoon. Tutkimuksen edetessä huomasin toisaalta, miten eri muodoissa oleva aineisto tarjosi kirjojen väliseen vertailuun uusia mahdollisuuksia, joita en ollut tullut ajatelleeksi tutkimuksen alussa. Selkeimmin tämä ero digitaalisen ja painetun materiaalien välillä tuli esille tehtäväkirjan osalta, jossa digitaaliseen tehtäväkirjaan oli sisällytetty lyhyitä videoita, jotka toimivat tehtävän aineistona. Tällaista mahdollisuutta ei ole painetun kirjan osalta. Samoin tehtävien ja aineiston korjaaminen myöhemmin on mahdollista, jos siinä ilmenee virheitä tai puutteita. Vaikka tutkimuksen päätarkoituksena ei ole vertailla eri muodoissa olevia materiaaleja, painetut tai digitaaliset aineistot, tarjoutuu tässä silti uusia näkökulmia oppimateriaaleihin ja niiden monipuolisiin mahdollisuuksiin ja myös mahdollisiin uusiin tutkimusideoihin.

Oppikirjoja ja tehtäväkirjoja selatessani koodasin aina jokaisen kirjan tehtävät eri luokkiin sen mukaisesti, miten helposti niihin löytyi vastaus kappaleesta tai vastauksen pystyi muodostamaan kappaleen aineistoa käyttäen. Lisäksi tehtävänasettelu osaltaan ohjasi tehtävien koodausta. Koodausvaiheessa merkitsin aina tietokoneelle tiedostoon oppikirjan jaksot ja kappaleet. Laitoin jokaisen tehtävän perään merkiksi K1, K2, K3 tai K4. Jos tehtävässä tai sen alakohdissa oli useampaan kohtaan sopivia osioita, koodasin tehtävän kohdalle K5. Kirjaimeksi valikoitui K, sillä alun perin tutkimuksessa oli tarkoitus käyttää kategorioita luokkien sijaan. Päädyin käyttämään luokka-sanaa, koska se oli lyhyempi ja helpommin taivutettavissa kuin kategoria. Lisäksi Puustinen ym. (2020) olivat käyttäneet luokkasanaa, jolloin sen käyttäminen oli myös johdonmukaista ja perusteltua.

Kun olin saanut kaikki oppimateriaalit käytyä läpi ja tehtävät koodattua, kävin vielä kaikki tehtävät ja niiden koodaukset uudestaan läpi. Oletin, että aineistoa läpikäydessäni ajatukset siitä, miten tehtävät jakautuvat eri luokkiin saattavat muuttua. Lisäksi en vielä alussa tiennyt, minkälaisia erilaisia tehtävätyyppejä koko aineistossa tulee vastaan oppikirjojen mutta varsinkaan tehtäväkirjojen osalta. Tehtävien koodausta läpi käydessäni huomasin, ettei se ollut aina johdonmukaista. Tämä koski niin kustantajien rinnakkaisten oppikirjasarjojen toisiaan vastaavia tehtäviä kuin myös saman kirjasarjan materiaaleissa olevia samankaltaisia tehtäviä.

Osittain koodauksien epäjohdonmukaisuus johtui siitä, että tehtävissä saattoi olla pieniä eroavaisuuksia, joiden välillä oli pitänyt harkita, kumpaan luokkaan tehtävä kuuluu. Sama tehtävä saattoi olla koodattuna eri paikassa eri luokkaan. Tällaisia tehtäviä olivat esimerkiksi ristikot ja sanasokkelot. Tehtävät ovat sinänsä yksinkertaisia tehdä poimimalla oikea sana kappaleesta, mutta toisaalta kuinka helppoa on löytää ristikkoon vaadittava sana kappaleesta, jonka pituus voi olla enimmillään kymmenen sivua. Sanasokkelon osalta haasteen muodostaa se, että etsittävät sanat pitäisi olla hallussa tehtävää tehdessä tai sitten niitä tarvitsee tarkastella samalla kappaleesta. On myös hyvä huomioida, että tehtävien määrä aineistossa kokonaisuutena oli suuri, joten inhimillisen virheellisen koodauksen todennäköisyys oli myös kohtalainen.

Kun olin saanut tarkistettua ja yhdenmukaistettua tehtävien luokittelun, pääsin muodostamaan tuloksista kuvioita, joista käy ilmi tehtävien jakautuminen oppimateriaalin osalta eri luokkiin. Keräsin aineiston yhteen ja muodostin kuvioin kaikista kirjasarjojen oppi- ja tehtäväkirjojen kappaleiden tehtävistä. Tämän lisäksi muodostin kuvioita saman luokka-asteen oppikirjojen sekä tehtäväkirjojen tehtävistä omiin kuvioihinsa kuin myös oppi- ja tehtäväkirjojen tehtävistä aina kirjasarjoittain samaan kuvioon. Näiden lisäksi muodostin vielä oppi- ja tehtäväkirjojen varsinaisten kappaleiden ulkopuolisten osioiden tehtävistä omat kuvionsa aina tehtävätyypeittäin.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta lisääviä asioita ovat tutkimuksen triangulaatio eli tutkimuksessa on käytetty useampaa menetelmää (Hirsjärvi ym., 2018, s. 233). Menetelminä käytin lähilukua aineistoon tutustumisessa ja kappaleiden käsittelyssä sekä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä tehtävien luokittelussa. Menetelmät ovat tässä tutkimuksessa toisiaan tukevia ja niiden avulla pystyin saamaan aineistosta paremman kokonaiskuvan. Toinen luotettavuutta lisäävä asia on tehtävien luokittelun läpikäyminen yhteensä kolmeen kertaan. Tällä pystyin varmistumaan siitä, että olin koodannut vastaavat tehtävät yhtäläisesti eri oppimateriaalien välillä. Lisäksi pystyin tarkistuslaskemaan puuttuvat tehtävät sekä virheelliset ja puuttuvat koodaukset.

Tutkimuksen luotettavuuteen negatiivisesti vaikuttava tekijä on se, ettei tehtävien koodaukseen käytetty rinnakkais- tai vertaislukijaa. Puustinen ym. (2020) olivat käyttäneet omassa tutkimuksessaan kahden tutkijan toisistaan riippumatonta luokittelua tehtävien jakamisessa luokkiin yhteisten kriteerien pohjalta. Vertaislukijan käyttö olisi lisännyt tämän tutkimuksen luotettavuutta, mutta sitä ei käytetty osittain aikataulullisista syistä. Toinen syy oli se, että sopivalla henkilöllä olisi pitänyt löytyä osaamista niin kasvatustieteestä kuin myös historiasta niin kuin itselläni. Vaikka tässä tutkimuksessa ei käytetty vertaislukijaa, voidaan luokkien muodostamista pitää melko luotettavana. Erityisesti tämä koskee luokkia 1, 4 ja 5.

Luokkaan 1 kuuluvat tehtävät olivat perustehtäviä, jolloin vertaislukija olisi luokitellut erittäin suurella todennäköisyydellä samalla tavoin. Luokkaan 4 kuuluvat tehtävät puolestaan hyödynsivät oppimateriaalien ulkopuolista aineistoa, mikä ei jätä tulkinnanvaraa luokittelussa. Samoin luokkaan 5 kuuluvissa tehtävissä oli kahteen tai useampaan luokkaan sisältyviä osioita luokissa 1–4, jolloin sekään ei ole tulkinnanvarainen. Ainoastaan luokissa 2 ja 3 olisi todennäköisesti ollut vaihtelua. Vastaavalla tavoin oli myös Puustisen ym. (2020, s. 16) tutkimuksessa, jossa vastaavanlaisien luokkien osalta oli tehtävien luokittelussa eroavaisuuksia.

Eettisyyden näkökulmasta tulee huomioida, että tutkimuksessa käytettävä aineisto on saatu kustantajilta, sillä ehdolla, että suostuin luovuttamaan tutkimuksen tulokset heille. Tämän lisäksi on hyvä huomioida, että tutkimuksessa ei ole tarkoitus asettaa kustantajia tai oppimateriaaleja mihin järjestykseen, vaan ainoastaan nostaa tuloksia aineistosta. Esimerkkitehtävien kohdalla pyritään aineistosta antamaan aina esimerkki jokaisen kustantajan materiaalista sikäli, kun se on tehtävien osalta mahdollista.

Tutkimuksessa ei ole myöskään hyödynnetty tekoälyä millään tavalla osana gradun tekoa. Kaikki kirjoitettu materiaali on tutkijan omaa tuotosta ja lähteiden kerääminen on toteutettu eri tietokantojen hakutoimintoja käyttäen eikä esimerkiksi Keenious-hakutyökalua.

5 Tulokset

5.1 Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

Kaikkiaan oppimateriaalien kappaleisiin liittyviä tehtäviä oli oppikirjoissa yhteensä 797 tehtävää ja tehtäväkirjoissa puolestaan 682 tehtävää. Näiden lisäksi oli oppikirjan kappaleiden yhteydessä teemaan liittyviä osioita omine tehtävineen (Sanoma Pron *Historian taitajat 7 ja 8*) sekä kappaleiden ulkopuolisia tehtäviä esimerkiksi jakson alussa (*Otavan Forum 7 ja 8*). Kappaleiden ulkopuolisia tehtäviä käsitellään tuloksissa luvussa 5.4. Kappaleiden tehtävät jakautuivat tutkimuksessa luotuihin viiteen luokkaan kuvion 1 mukaisesti seuraavalla tavalla.

Kuvio 1. Oppimateriaalien tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan oppi- ja tehtäväkirjoissa

Kuten kuviosta nähdään, oppikirjojen osalta tehtävät painoutuivat selkeästi luokkiin 1–3. Kokonaisuutena näiden luokkien välillä ei ole suuria eroja tehtävämäärissä, joten kappaleiden tehtävissä on havaittavissa tasaista vaihtelua tehtävien haastavuuden mukaan. Luokkaan 4 kuuluvia tehtäviä oli lähes yhtä paljon oppi- ja tehtäväkirjoissa. Luokkaan 5 kuuluvia tehtäviä oli moninkertainen määrä tehtäväkirjoissa verrattuna oppikirjoihin. Tätä selittää yksinkertaisesti se, että oppikirjojen tehtävissä oli harvemmin alakohtia kuin tehtäväkirjojen tehtävissä. Tehtäväkirjoissa puolestaan oli paljon useammin yksittäinen tehtävä tai kysymyksenasettelu. Oppikirjan tehtävissä oli myös alakohtia joko niin, että niissä pohdittiin syvällisemmin alkuosassa esitettyä tehtävää tai ne olivat käsitteen määrittely- ja selitystehtäviä. Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin, millaisia tehtäviä oppimateriaaleissa

näihin luokkiin kuului. Nostan jokaisen luokan kohdalla aina esimerkkitehtävän tutkimusaineiston oppikirjoista sekä tehtäväkirjoista.

Luokkaan 1 kuuluvissa tehtävissä toistui usein samat kysymyssanat tehtävien alussa (miksi, mitä, millä, miten). Ne ohjasivat enimmäkseen suoraan tiedonpoimintaan oppikirjan kappaleista. Norpan (2019) tutkimuksessa tämän tyyppiset tehtävät olivat kaikkein yleisimpiä yläkoulun kahdeksannen luokan oppikirjoissa. Tässä tutkimuksessa ne olivat vastaavasti toiseksi yleisimpiä tehtäviä oppikirjan osalta ja yleisimpiä tehtäväkirjan osalta. Luokkaan 1 kuuluva tehtävä on esimerkiksi *Forum 7* oppikirjassa sivulla 138 tehtävä 2 ”Miksi Venäjä halusi rajoittaa Suomen autonomiaa 1800-luvun lopussa?”. Kysymyksen asettelu on selkeä ja sisältää jo tiedon, että Venäjä rajoitti Suomen autonomiaa. Vastaavanlainen esimerkki luokan 1 tehtävästä löytyy *Historian taitaja 7* oppikirjasta sivulta 127 tehtävä 2 ”Miksi venäläistäminen alkoi Suomessa?”. Tehtävä alkaa myös miksi-kysymyssanalla ja sisältää jo tiedon, että venäläistäminen alkoi Suomessa. *Memo 7* digikirjasta löytyy samankaltainen tehtävä kappaleesta 27 tehtävä 3 ”Millä eri tavoin Bobrikov heikensi Suomen autonomiaa?”. Tehtävä alkaa millä-kysymyssanalla ja sisältää tiedon, että Bobrikov heikensi Suomen autonomiaa jollakin tavalla.

Tehtäväkirjoissa luokkaan 1 kuuluvia tehtäviä ovat esimerkiksi *Forum 7 historian harjoituksia* tehtävä 3 *Venäläistäminen jatkuu* sivulla 50 ”Laita oikeaan järjestykseen seuraavat vuosien 1904–1917 tapahtumat Suomessa.” Tehtävässä on annettu yhteensä kahdeksan kohtaa, jotka tulee laittaa aikajärjestykseen. Tapahtumat löytyvät kappaleesta, joka etenee aikajärjestyksessä vuodesta 1904 vuoteen 1918. Seuraamalla kappaletta alusta loppuun tehtävän kohdat saa oikeaan järjestykseen. Vastaavanlainen tehtävä löytyy *Historian taitaja 7 tehtävät* sivulta 58 tehtävä 1 ”Kuvaako virke säätyvaltiopäiviä vai eduskuntaa? Merkitse rastilla.”. Tehtävässä on kuusi virkettä, jotka tulisi rastittaa oikeaan kohtaan. Kappaleessa näitä asioita käydään läpi ja molemmin löytyy myös oma alaotsikko. Tapahtumien järjestely tehtävä löytyy myös *Memo 7 digitehtävistä* kappaleesta 29 tehtävä 29.1 Järjestä aikajärjestykseen ”Minkäläisten vaiheiden seurauksena Suomi itsenäistyi vuonna 1917? Siirrä tapahtumat janalle oikeaan järjestykseen.”. Tehtävässä on kuusi tapahtumaa, jotka tulisi järjestää aikajärjestykseen.

Luokkaan 2 kuuluvat tehtävät vaativat jo enemmän tiedon poimimista kappaleesta. Luokkaan kuuluu hyvin erilaisia tehtäviä riippuen, onko kyseessä oppikirja vai tehtäväkirja. Oppikirjassa tällaisia on esimerkiksi *Historian taitaja 8* sivulla 101 tehtävä 2 ”Miksi

Yhdysvallat ja Neuvostoliitto eivät taistelleet toisiaan vastaan kylmän sodan kriiseissä?”. Tehtävän vastaukseen vaadittavat tiedot ovat kappaleessa, mutta niitä pitää kerätä sieltä täältä. Vastaavanlainen tehtävä löytyy *Memo 8 digikirjasta* kappaleesta 17 tehtävä 5 ”Mitkä seikat johtivat siihen, että Yhdysvallat vetäytyi Vietnamista?”. Tiedon löytyvät aihetta käsittelevän väliotsikon alta, mutta ne eivät ole listattuna peräkkäin. Hieman eri tavoin samaa aihetta lähestyy *Forum 8 historian* vastaavasti tehtävä 2 sivulta 95 ”Miten eri tavoin kylmä sota näkyi maailmassa?”. Kappaleessa käydään läpi useampaa eri tapahtumaa, jotka ajoittuvan kylmän sodan aikaan.

Samaan luokkaan 2 kuuluvia tehtäviä löytyy tehtäväkirjoista, esimerkiksi *Historian taitaja 8 tehtäviä* sivulta 42 tehtävä 1 ”Ratkaise ristikko”. Ristikossa on yhteensä 7 kohtaa ja jokaisen kohdalla on vihje etsittäväälle sanalle. Sanat löytyvät kappaleesta, mutta ne ovat pitkin kappaletta sekä osa sanoista on sanan perusmuodon sijaan taivutetussa muodossa. *Memo 8 digitehtävistä* löytyy puolestaan kappaleesta 16 tehtävä 16.5 ”Kuusi kysymystä kappaleesta”. Tehtävän tarkoituksena on jatkaa annettuja virkkeitä, joiden alla on kolme eri vaihtoehtoa. Vastausvaihtoehtoista yksi tai useampi vaihtoehto voi olla oikein. *Forum 8 historian harjoituksia* löytyy puolestaan kaksiosainen tehtävä sivulta 36 tehtävä 2 Totta ja tarua kylmästä sodasta ”Merkitse, ovatko väitteet totta vai tarua. Jos väite on totta, perustele miksi.”. Asiat löytyvät kappaleesta, mutta vaativan vähän enemmän käsittelyä vastauksen muodostamiseen tarua olevien väitteiden kohdalla.

Luokkaan 3 kuuluvia tehtäviä oli eniten oppikirjojen tehtävissä. Useimmiten nämä tehtävät olivat joko pohdinta- ja perustelutehtäviä tai niissä piti selittää käsitteitä. Näin oli esimerkiksi *Memo 7 digikirjan* kappaleen 14 tehtävä 4 ”Kumpi oli mielestäsi merkittävämpi keksintö, puhelin vai sähkövalo? Perustele.”. Samankaltainen perustelutehtävä löytyy myös *Forum 7 oppikirjasta* sivulta 57 tehtävä 4 ”Perustele väite: Maailma pienentyi teollistumisen myötä.”. Myös *Historian taitaja 7 oppikirjasta* löytyy perustelutehtävä sivulta 77 tehtävä 3 ”1800-luvulla osa työläisistä käytti väkivaltaa, koska he eivät mielestään saaneet asemaansa parannettua rauhanomaisin keinoin. Onko tämä mielestäsi oikein? Perustele.” Kaikkia tehtäviä yhdistä se, että vastaaminen vaatii kappaleiden tiedonkäsittelyn lisäksi oman näkemyksen perustelua pohjautuen näihin tietoihin. Tehtävässä ei siis riitä ainoastaan vastauksen etsiminen ja sen kirjaaminen tehtävään.

Tehtäväkirjojen osalta luokan 3 tehtävät sisältävät paljon tehtäviä, joissa esimerkiksi kirjoitetaan tekstejä johonkin asiaan liittyen tai tietyn henkilön näkökulmasta. Lisäksi

piirretään, kirjoitetaan henkilöille mielipiteitä tai laaditaan julistuksia. Esimerkiksi *Memo 7 digitehtävissä* kappaleen 14 tehtävä 14.2 Laadi sanomalehti-ilmoitus ”Olet muuttanut maalta Helsinkiin ja haet töitä sanomalehti-ilmoituksella. Lue malli-ilmoitukset ja laadi niiden avulla oma ilmoituksesi Päivälehteen. - -”. Tehtävässä täytyy siis tuottaa oma ilmoitus kappaleesta opitun sekä tehtävän esimerkki-ilmoitusten perusteella. *Forum 7 historian harjoituksia* löytyy kirjoitustehtävä sivulta 31 tehtävä 3 Postikortti Japanista ”Olet aikamatkalla Japanissa 1800-luvulla. Kirjoita kotiin postikortti, jossa kuvaat elämää ja tapahtumia Japanissa.”. Kappale käsittelee Japania, mutta sen pohjalta täytyy itse nostaa tärkeitä ja mielenkiintoisia asioita esille. Erityyppinen tehtävä löytyy puolestaan *Historian taitaja 7 tehtävät* sivulta 19 tehtävä 4 ”Kirjoita 1800-luvun sanomalehteen mielipidekirjoitus, jossa käsittelet torpparien huonoa asemaa.”.

Selkeästi pienempi osa oppikirjojen tehtävistä kuului luokkiin 4 ja 5. Erityisesti luokkaan 4 kuuluvia tehtäviä oli *Historian taitaja* oppikirjoissa huomattavasti enemmän kuin *Forum* ja *Memo* -sarjoissa. Luokkaan kuuluvista 31 tehtävästä jopa 26 tehtävää kuului *Historian taitaja 7 ja 8* oppikirjoihin. Tällainen tehtävä on esimerkiksi *Historian taitaja 7* oppikirjan sivulla 91 tehtävä 5 ”Selvitä, kuinka suuri osa Yhdysvaltain väestöstä on nykyään alkuperäiskansojen jäseniä. Etsi tietoa internetistä esimerkiksi hakusanalla *Yhdysvaltojen väestö*.”. Hyvin erilainen tehtävä löytyy puolestaan *Forum 7* oppikirjan sivulta 31 tehtävä 5 ”Tutki viereisen sivun karttaa kansoista ja alueista, joilla ei ole valtiota. Mitkä niistä ovat sellaisia, jotka yrittävät aktiivisesti saada oman valtion?”. Kartassa on merkitty Euroopan ja Aasian alueita, joilla on erilaisia pyrkimyksiä kohti itsenäisyyttä. Tehtävään vastaaminen vaatii kappaletta laajempaa tietämystä, esimerkiksi aktiivista uutisten seuraamista. *Memo 7* digikirjasta löytyy ainoastaan yksi tehtävä tähän luokkaan kappaleesta 26 tehtävä 4 ”Mitä osuuskuntia tiedät toimivan tai toimineen omalla paikkakunnallasi”.

Tehtäväkirjoissa löytyy esimerkkitehtävä *Historian taitaja 8 tehtävissä* luokkaan 4 kuuluva sivulta 21 tehtävä 5 ”Hae tietoa hakaristimerkin historiasta. Mistä maasta merkki on lähtöisin ja missä sitä on käytetty ennen natsien valtakautta? Kirjoita vihkoosi.”. Vaikka tehtävä on laitettu tehtäväkirjaan, vaatii se siitä huolimatta vastauksen kirjoittamista vihkoon. *Forum 8 historian harjoituksia* tehtäväkirjasta löytyy ainoastaan yksi esimerkkitehtävä sivulta 67 tehtävät 3 Maailman nopeimmat miehet ”Ugandalainen maratonin olympiavoittaja Stephen Kiprotich ja jamaikalainen 100 metrin juoksun ennätysmies ja moninkertainen olympiavoittaja Usain Bolt ovat kotoisin maista, joita vielä 70 vuotta sitten ei ollut olemassakaan. Ota selvää Kiprotichin ja Boltin kotimaista.” Tehtävässä on annettu valmiiksi

kohdat, joihin tietoa tulisi etsiä. Näitä ovat esimerkiksi itsenäistymisvuosi, viralliset kielet ja pääelinkeino. *Memo 8 digitehtävissä* luokkaan 4 kuuluu puolestaan kappaleen 24 tehtävä 24.3 Tunnista Suomen presidentit ”Tunnista presidentit ja laita heidät toimikausien mukaiseen järjestykseen.”. Tehtävä koostuu kahdesta osiosta. A-kohdassa on tarkoitus laittaa presidenttien kuvien alle heidän sukunimensä. B-kohdassa puolestaan yhdistää presidentin nimi oikeaan toimikauteen järjestyksessä vanhimmasta uusimpaan.

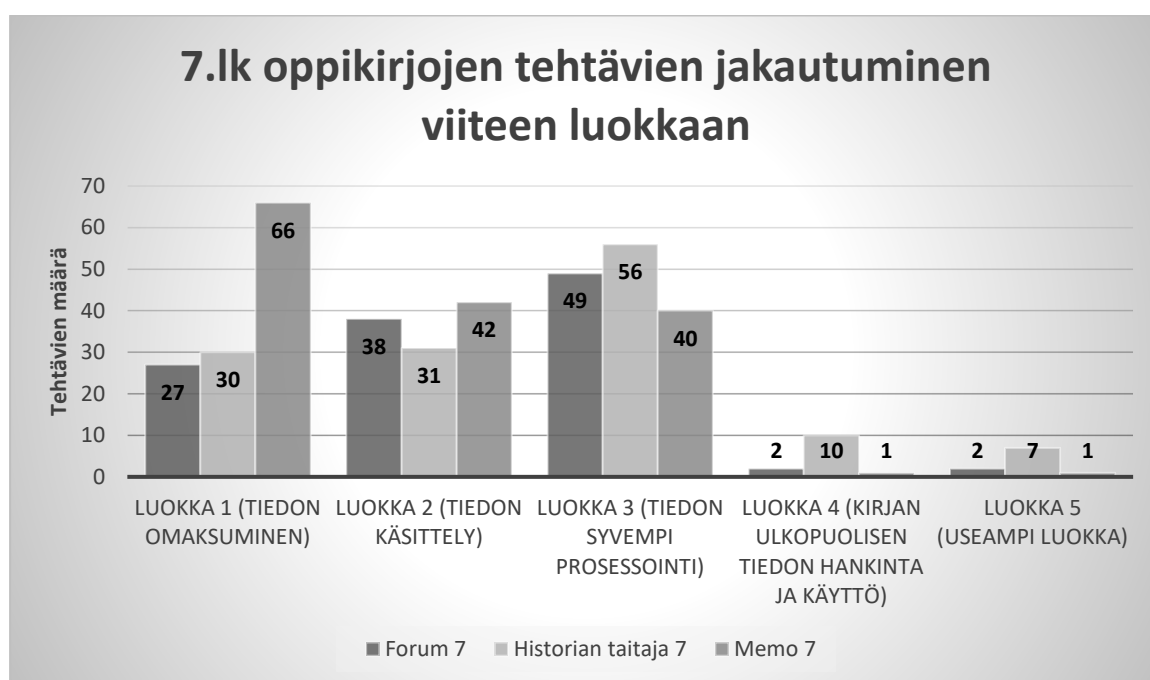
Luokkaan 5 kuuluvat tehtävät korostuvat selkeästi enemmän tehtäväkirjoissa kuin oppikirjoissa. Tämä johtuu pitkälti siitä, että tehtäväkirjojen tehtävissä on useammin alakohtia kuin oppikirjan tehtävissä. Luokkaan 5 kuuluvat tehtävät sisältävät itsessään tai alakohdissa aina vähintään kahden tai useamman luokkiin 1–4 kuuluvia osia. Oppikirjoissa esimerkiksi *Forum 8* tehtävä 3 sivulla 51 ”a) Sodassa lähes kaikesta oli pulaa. Miksi huulipunia kuitenkin valmistettiin? b) Onko muodilla ja kosmetiikalla mielestäsi väliä sota-aikana? Perustele kantasi.” Tässä tehtävässä a-kohta kuuluu luokkaan 1, sillä vastauksen poimii suoraan kappaleesta. B-kohdassa pitää perustella väitettä, jolloin se kuuluu luokkaan 3. Koska tehtävässä on kahteen luokkaan kuuluvia osio, on se luokiteltuna luokkaan 5. *Memo - kirjansarjan* ainut luokan 5 tehtävä löytyy *Memo 7 digikirjasta* on kappaleesta 19 tehtävä 5, jonka esittelin jo menetelmäosion esimerkkit tehtävässä. *Historian taitaja 8* oppikirjassa esimerkkinä toimii sivun 71 tehtävä 5 ”Saksa joutui toisen maailmansodan loppuvaiheessa koston kohteeksi. a) Miten saksalaisille kostettiin? b) Pohdi, miksi historiankirjoituksessa saksalaisten kärsimyksiä on käsitelty vain vähän.”. A-kohta on tiedon poimimista kappaleesta, joten se kuuluu luokkaan 1. B-kohta puolestaan alkaa pohdi-sanalla, joten se kuuluu luokkaan 3. Tämän myötä tehtävä kuuluu kokonaisuutena luokkaan 5.

Luokkaan 5 kuuluvia tehtäviä on huomattavasti enemmän tehtäväkirjoissa kuin oppikirjoissa. Esimerkiksi *Forum 7 historian harjoituksia* sivun 25 tehtävä 3 Lapsityövoimaa 2000-luvulla ”a) Sijoita seuraavat kolme aluetta oikeaan kohtaan taulukon vasemmassa sarakkeessa. b) Mikä selittää eroja lapsityövoiman määrässä eri alueiden välillä? c) Mitkä olisivat mielestäsi tehokkaita tapoja vähentää lapsityövoiman käyttöä maailmassa?”. A-kohta kuuluu luokkaan 1, sillä siinä on annettua kolme vaihtoehtoa, jotka sijoitetaan taulukkoon. B-kohta kuuluu luokkaan 2, koska siinä verrataan eroja lapsityövoiman määrässä. C-kohta kuuluu puolestaan luokkaan 3, koska siinä pitää todeta vastaajan mielestä tehokkaita keinoja. Näiden myötä tehtävä kuuluu kokonaisuudessaan luokkaan 5. *Memo 7 digitehtävissä* luokkaan 5 kuuluu esimerkiksi kappaleen 6 tehtävä 6.3 Vertaile sodan osapuolia ”a) Lue oppikirjan sivuilta 51–53 Yhdysvaltojen pohjoisten ja eteläisten osavaltioiden eroista. Tutki myös oppikirjan karttaa

sivulta 52. Täytä taulukko näiden tietojen pohjalta, tarkista ja vertaa vastauksiasi mallivastauksiin. b) Mikä oli mielestäsi merkittävin pohjois- ja etelävaltioita erottanut asia? Perustele vastauksesi.”

5.2 Tehtävien jakautuminen oppi- ja tehtäväkirjoissa luokka-asteittain

Kun tutkimusaineiston oppikirjoja verrataan toisiinsa, niin seitsemännen luokan oppikirjoissa oli havaittavissa muutamia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia eri kustantajien kirjasarjojen välillä. Kuvioon 2 on koottu kaikkien seitsemännen luokan oppikirjojen kappaleiden tehtävät ja niiden jakautuminen 5 eri luokkaan.

Kuvio 2. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan eri kustantajien seitsemännen luokan oppikirjoissa

Kuviosta 2 nähdään, että *Forum 7* ja *Historian taitaja 7* noudattelevat melko samaa jakautumista tehtävien osalta luokkien 1–3 kohdalla. Tehtävien määrä nousee siirryttäessä luokasta 1 luokkiin 2 ja 3. *Memo 7 digikirjan* osalta tehtävien määrä laskee siirryttäessä luokasta 1 luokkiin 2 ja 3. Tehtävien suuri määrä luokassa 1 kertoo siitä, että kirjasarja painottaa selkeästi perustietojen oppimista ja osaamista. Luokkien 4 ja 5 osalta yhtäläisyyksiä on puolestaan *Forum 7* ja *Memo 7* välillä, joissa molemmissa on ainoastaan yksi tai kaksi tehtävää näissä kategorioissa. Selkein ero näiden kolmen kirjasarjan välillä tulee luokkien 4 ja 5 kohdalla, joissa tehtävien määrä on selkeästi suurin *Historian taitaja 7* osalta. Kirjasarja on selkeästi halunnut lisätä tehtäviä, joiden ideana on etsiä tietoa kirjan ulkopuolelta. Tällaiset

tehtävät aktivoivat ja motivoivat todennäköisesti henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita historiasta. Lisäksi se tarjoaa eriyttämisen mahdollisuuden esimerkiksi oppilaille, jotka ovat saaneet kappaleen teksteihin liittyvät tehtävät.

Tehtäväkirjojen osalta erot tehtävien määrässä ja jakautumisessa alkavat selkeästi erottua. Kuvioon 3 on kerätty tehtävien jakaantuminen kaikissa seitsemännen luokan tehtäväkirjoissa. Ensimmäisenä huomio kiinnittyy *Memo 7* suureen tehtävämäärään. Suuri ero johtuu siitä, että kyseessä on digitaalisessa muodossa oleva tehtäväkirja. Tämä mahdollistaa paljon suuremman tehtävämäärän ilman, että kirjan kustannukset nousevat kuitenkaan samassa suhteessa kuin verratessa paperiseen tehtäväkirjaan. Koska *Forum 7* on kappaleiden määrässä mitattuna lyhyin näistä kirjasarjoista, on ymmärrettävää, että tehtävien määrä on pienempi verrattuna kahteen muuhun kirjasarjaan.

Kuvio 3. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan eri kustantamoiden seitsemännen luokan tehtäväkirjoissa

Tehtävät jakautuvat tasaisemmin luokkien 1–3 ja 5 välillä kaikissa tehtäväkirjoissa kuin vastaavasti oppikirjoissa. *Forum 7* osalta tehtävät jakautuvat tasaisesti luokkiin 1, 3 ja 5. Luokkaan 2 kuuluvia tehtäviä on selkeästi vähemmän ja luokkaan 4 kuuluvia tehtäviä ei ole ollenkaan. Kirjasarjan osalta tehtävien määrä korostuu luokassa 5, joka on *Forum 7* suurin luokka. Se on myös isoin määrä tehtäviä verrattuna muihin kirjasarjoihin tässä luokassa. *Historian taitaja 7* osalta tehtävät jakautuvat melko tasaisesti painottuen kuitenkin luokkaan 3. Lisäksi kirjasarjassa on useampi tehtävä myös luokassa 4. *Memo 7* osalta tehtäväjakauma

noudattelee oppikirjaa tehtävien painottuessa luokkiin 1–3. Vaikka suurimmassa osassa näitä digitehtäviä on erilaisia alakohtia tehtävissä, on tehtävän haastavuus tai taitotaso haluttu pitää yhtenäisenä eri tehtävänkohtien osalta.

Kahdeksannen luokan oppikirjojen osalta tehtävissä ei ole havaittavissa enää samalla tavoin yhtäläisyyksiä oppikirjasarjojen välillä. Kuviosta 4 näkee, miten tehtävät jakautuvat kahdeksannen luokan oppikirjoissa viiteen eri luokkaan.

Kuvio 4. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan eri kustantamoiden kahdeksannen luokan oppikirjoissa

Forum 8 oppikirjan osalta tehtävät jakautuvat melko tasaisesti luokkien 1–3 välillä. Luokasta 4 löytyy yksi tehtävä ja luokasta 5 neljä tehtävää. Tehtävien jakautuminen on samansuuntaista kuin *Forum 7* osalta. Tehtävämäärien osalta erottuu selkeästi se, että kyseessä on kaikista tutkimusaineiston oppikirjasarjoista kappalemäärällisesti lyhin kyseessä. *Historian taitaja 8* osalta tehtävät jakautuvat kohtalaisen tasaisesti luokkien 1–2 ja 4–5 välillä. Luokka 3 poikkeaa tästä selvästi 67 tehtävällään, sillä se on melkein puolet oppikirjan 134 tehtävästä. Luokkaan 4 kuuluu *Historian taitaja 8* oppikirjassa 16 tehtävää, joka on noin puolet koko tutkimusaineiston luokkaan 4 kuuluvista 31 tehtävästä. *Memo 8* erottuu selkeästi kahdesta muusta kirjasarjasta, sillä tehtävien määrä painottuu vielä selkeämmin luokkaan 1, koska 78 tehtävää on yli puolet kirjasarjan kaikista 150 tehtävästä. Luokka 5 on ainut, johon ei kuulu yhtäkään tehtävää. Erikoista puolestaan on luokkaan 3 kuuluvien tehtävien vähäinen määrä,

ainoastaan 29 tehtävää. Se on selkeästi vähemmän, kun vertaa saman luokan tehtävien määrää *Memo 7* digikirjan 40 tehtävään. Kirjasarjojen välillä tehtävien taso on siis painottunut kohti tiedon poimimista ja omaksumista tiedon syvemmän prosessoinnin sijaan.

Kahdeksannen luokan tehtäväkirjojen osalta muistuttaa enemmän seitsemännen luokan tehtäväkirjoja kuin vastaavien oppikirjojen kohdalla. Tehtäväkirjojen tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan on kuvattu kuvioon 5. Samoin kuin kahdeksannen luokan oppikirjojen osalta, niin myös tehtäväkirjojen osalta ei ole havaittavissa selkeitä yhtäläisyyksiä eri kirjasarjojen välillä.

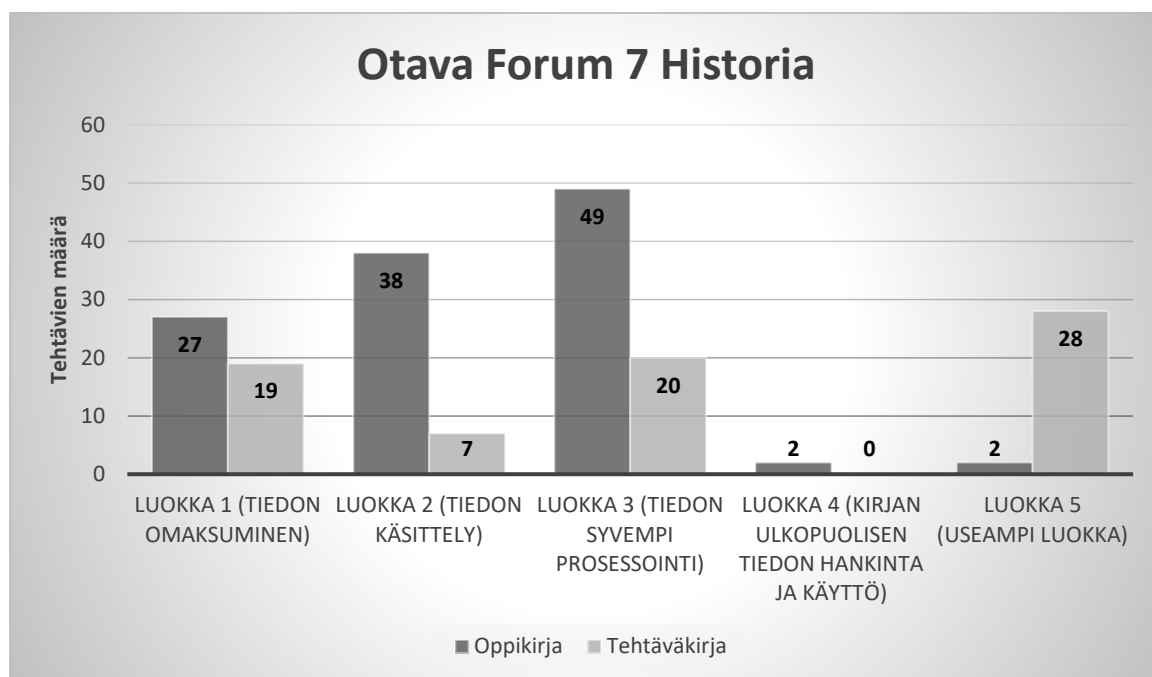
Kuvio 5. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan eri kustantamoiden kahdeksannen luokan tehtäväkirjoissa

Forum 8 osalta tehtävät jakautuvat taas melko tasaisesti luokkiin 1–3 ja 5. Luokkaan 4 kuuluu ainoastaan yksi tehtävä. Tämän osalta jako noudattaa kirjasarjan jakaumaa kyseisen luokan osalta, sillä missään *Forum*in kirjassa ei ole kahta tehtävää enempää tässä luokassa. Tehtävien painopiste on enemmän luokissa 3 ja 5, mikä kertoo tehtävien painottuvan vaikeampiin tiedon prosessointi tehtäviin ja monivaiheisiin tehtäviin. *Historian taitaja 8* osalta tehtävät painottuvat luokkiin 2 ja 3. Mielenkiintoista on se, että luokkaan 5 kuuluu kaikista vähiten kirjasarjan tehtäviä. Osittain tätä selittää se, että tehtäväkirjassa on paljon luokkaan 4 kuuluvia tehtäviä sekä tehtäviä, joissa ei ole eri tehtäväosioita. Toisaalta myös se on erikoista, että perustason tehtäviä luokassa 1, 18 tehtävää, on melkein yhtä paljon kuin luokassa 4 olevat 16

tehtävää. *Memo 8* tehtävien jakautuminen noudattaa kirjasarjalle ominaista tehtävien painottumista luokkiin 1–3 laskevassa järjestyksessä. Tehtävät jakautuvat melkein tasan kolmeen osaan luokkaan 1, luokkaan 2 ja luokkiin 3–5 niin, että jokaisessa on noin 50 tehtävää.

5.3 Tehtävien eroavaisuuksia oppikirjojen ja tehtäväkirjojen välillä

Otavan kustantamat *Forum 7 Historia* oppikirja sekä *Forum 7 Historian harjoituksia* tehtäväkirja koostuvat kahdeksasta jaksosta ja 26 kappaleeseen. Tehtäviä on oppikirjassa yhteensä 118 kappaletta ja tehtäväkirjassa yhteensä 74 kappaletta. Niiden määrä vaihtelee oppikirjassa 3–6 välillä kappaletta kohden. Tehtäväkirjassa vaihtelu on vähäisempää tehtävien ollessa 2–4 välillä kappaletta kohden. Tehtäväkirjan tehtävät vievät muodoltaan enemmän tilaa vieviä, jolloin niitä mahtuu vähemmän kappaleeseen. Tehtävät jakautuvat oppi- ja tehtäväkirjoissa viiteen eri luokkaan kuvion 6 mukaisesti.

Kuvio 6. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan Otavan Forum 7 oppi- ja tehtäväkirjassa

Kuviosta 6 huomataan, että oppikirjassa tehtävät painottuvat luokkiin 1–3 niin, että tehtävien määrä nousee tasaisesti siirryttäessä seuraavaan luokkaan. Luokkiin 4 ja 5 kuuluvia tehtäviä on ainoastaan kaksi oppikirjassa. Tehtäväkirjan osalta tehtävät jakautuvat tasaisemmin eri luokkien välille, paitsi luokan 4 osalta, jossa ei ole yhtäkään tehtävää.

Sanoma Pron kustantamat *Historian taitaja 7* oppikirja sekä *Historian taitaja 7 tehtävät* sisältävät kuusi jaksoa ja 29 kappaletta. Oppikirjassa tehtäviä on yhteensä 134 kappaletta ja tehtäväkirjassa yhteensä 119 kappaletta. Tehtävien määrä vaihtelee sekä oppikirjassa että tehtäväkirjassa 3–5 välillä kappaletta kohden. Molempien kirjojen tehtävät jakautuvat viiteen eri luokkaan seuraavasti kuvion 7 mukaan.

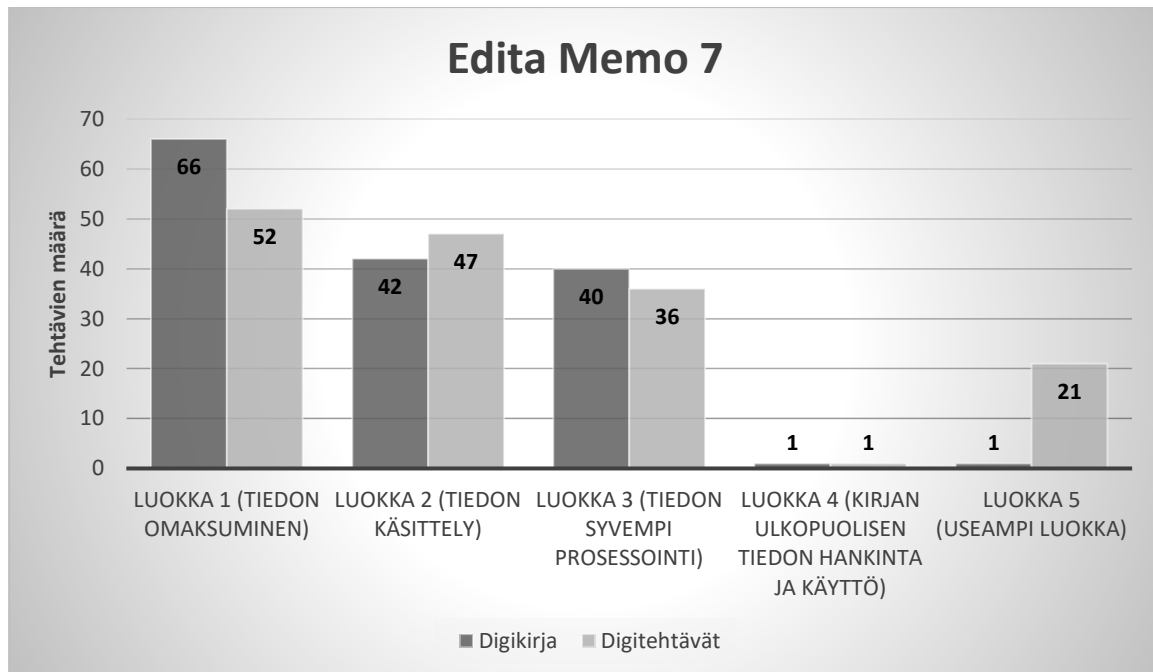

Kuvio 7. Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan Sanoma Pron Historian taitajat 7 oppi- ja tehtäväkirjoissa

Luokkien 1 ja 2 tehtävien jakautuminen on tasaista sekä oppikirjassa että työkirjassa. Molemmissa kirjoissa tehtäviä kuuluu eniten luokkaan 3. Oppikirjan osalta tämä ero huomattava verrattuna muihin luokkiin. Luokassa 4 tehtävät jakautuvat myös melkein tasan, mutta luokkaan 5 kuuluvia tehtäviä on selkeästi enemmän tehtäväkirjassa kuin oppikirjassa. Ero kirjojen välillä johtuu siitä, että suurempi osa tehtäväkirjan tehtävistä sisältää useampia alakohtia kuin oppikirjan tehtävät. Monet tehtäväkirjan tehtävät yhdistävät alakohdissaan perustietoa sekä pohdintaa, joka selittää tehtävän päätymistä luokkaan 5.

Editan kustantamat *Memo 7 digikirja* oppikirja sekä *Memo 7 digitehtävät* tehtäväkirja sisältävät kuusi jaksoa ja 30 kappaletta. Oppikirjassa on yhteensä 149 tehtävää ja tehtäväkirjassa on yhteensä 157. *Memo 7* on ensimmäinen kirjasarja, jossa tehtäväkirjassa on enemmän tehtäviä kuin oppikirjassa. Tehtävien määrä kappaleittain vaihtelee oppikirjan viidestä tehtävästä tehtäväkirjan 4–6 tehtävästä kappaletta kohden. Työkirjan osalta

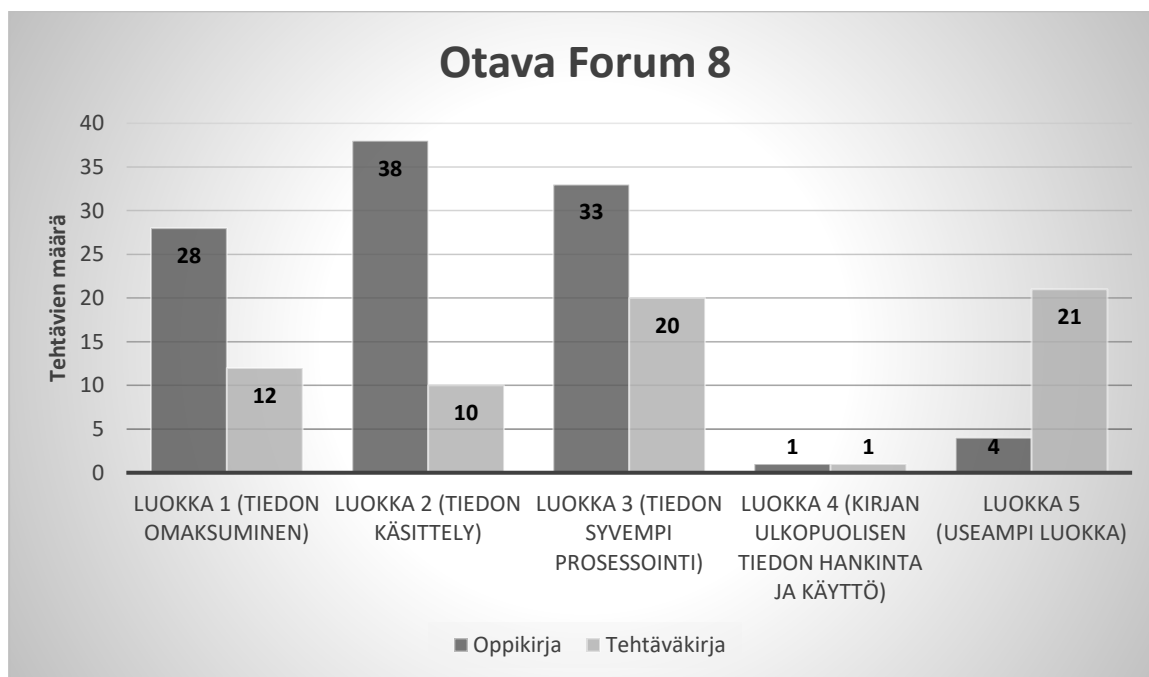
suurimmassa osassa kappaleita on myös viisi tehtävää. Molempien kirjojen tehtävät jakautuvat 5 luokkaan kuvaajan 3 mukaan.

Kuvio 8. Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan Editan Memo 7 digikirjassa ja digitehtävissä

Molemmissa kirjoissa korostuu luokkaan 1 kuuluvat tehtävät. Oppikirjassa tehtävät painottuvat selkeästi luokkiin 1–3, jolloin luokkiin 4 ja 5 jää molempiin ainoastaan yksi tehtävät. Tehtäväkirjan osalta tehtävät jakautuvat melko tasaisesti luokkien 1–3 välillä. Selkeänä erona oppikirjaan on luokkaan 5 kuuluvat tehtävät, joita on 20 kappaletta enemmän kuin oppikirjassa. Luokkaan 1 kuuluvien tehtävien määrä selittyy pitkälti siltä, että kirjassa on paljon perustason tehtäviä, joissa kysymyksenasettelu jo ohjaa vastaajaa. Näissä tehtävissä korostuu paljon mitä, miksi, ketä ja kuka kysymyssanojen käyttö, mikä helpottaa vastauksen löytämistä kappaleesta. Esimerkkejä luokkaan 1 kuuluvista tehtävistä ovat kappaleen 15 kysymys 2 ”Kuka oli David Livingstone?” ja kappaleen 3 tehtävät 2 ”Miksi keisari Aleksanteri I lupasi Suomelle autonomian ja oikeuden säilyttää vanhat lait?”. *Memo 7 digitehtävät* ovat ensimmäinen kirja, jossa jokaisen kappaleen viimeinen tehtävä on aina samanlainen. Näissä tehtävissä on tarkoitus jatkaa annettua virkettä jollakin kolmesta eri vaihtoehdosta. Nämä tehtävät on luokiteltu luokkaan 2 kuuluviksi. Päädyin tähän tulokseen, sillä virkkeiden loppuun voi sopia enemmän kuin yksi vaihtoehto.

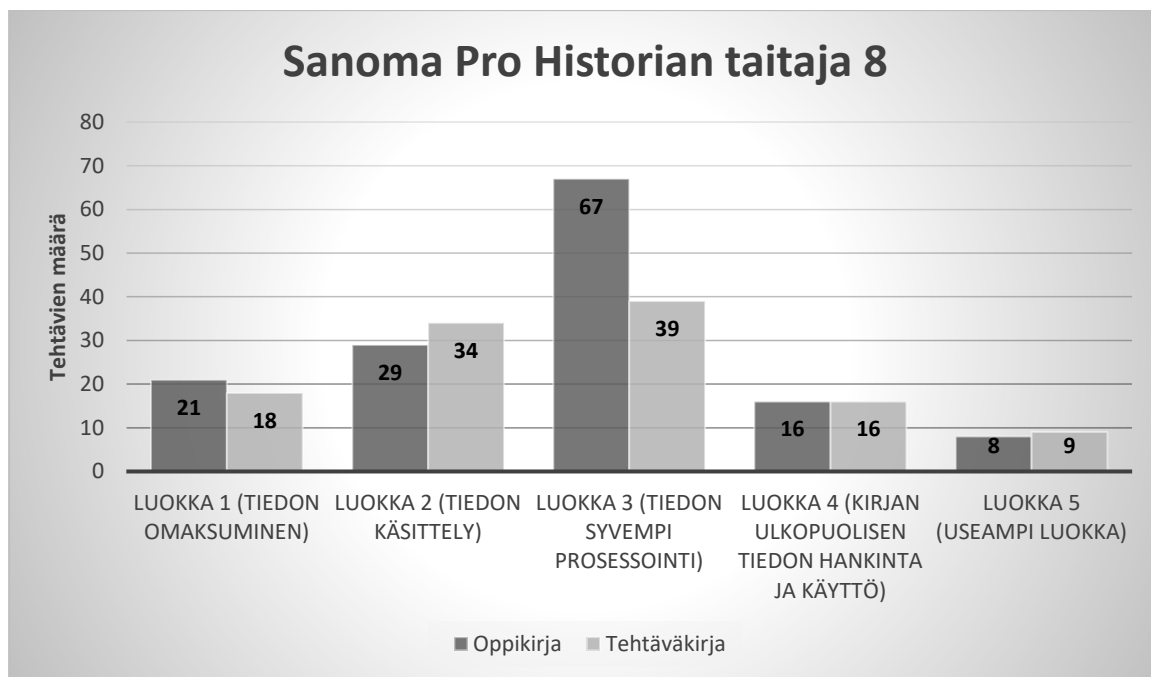
Otavan kustantamat *Forum 8 Historia* oppikirja sekä *Forum 8 Historian harjoituksia* tehtäväkirja koostuvat seitsemästä jaksosta ja 23 kappaleeseen. Tehtäviä on oppikirjassa yhteensä 104 kappaletta ja tehtäväkirjassa yhteensä 64 kappaletta. Tehtävien määrä kappaleittain vaihtelee oppikirjan 3–6 ja tehtäväkirjan 1–4 tehtävän välillä. Tehtävien jakautuminen 5 eri luokkaan on nähtävissä kuvaajasta 4.

Kuvio 9. Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan Otavan Forum 8 oppi- ja tehtäväkirjassa

Vaikka tehtävien määrässä on selkeä ero kirjojen välillä, jakautuvat ne molemmissa melko tasan luokkien 1–3 välillä. Poikkeuksen muodostavat taas luokat 4 ja 5, joista luokkaan 4 kuuluu molemmissa vain yksi tehtävä ja luokkaan 5 huomattavasti enemmän tehtäviä tehtäväkirjassa kuin oppikirjassa. Tehtäväkirjan osalta jättäessä luokan 4 pois vertailussa on tehtävien jakautuminen yllättäväkin tasaista ollen 10–21 välillä luokkaa kohden. Samoin oppikirjan osalta tehtävien jakautuminen luokkien 1–3 välillä on melko tasaista vaihdellen 28–38 välillä.

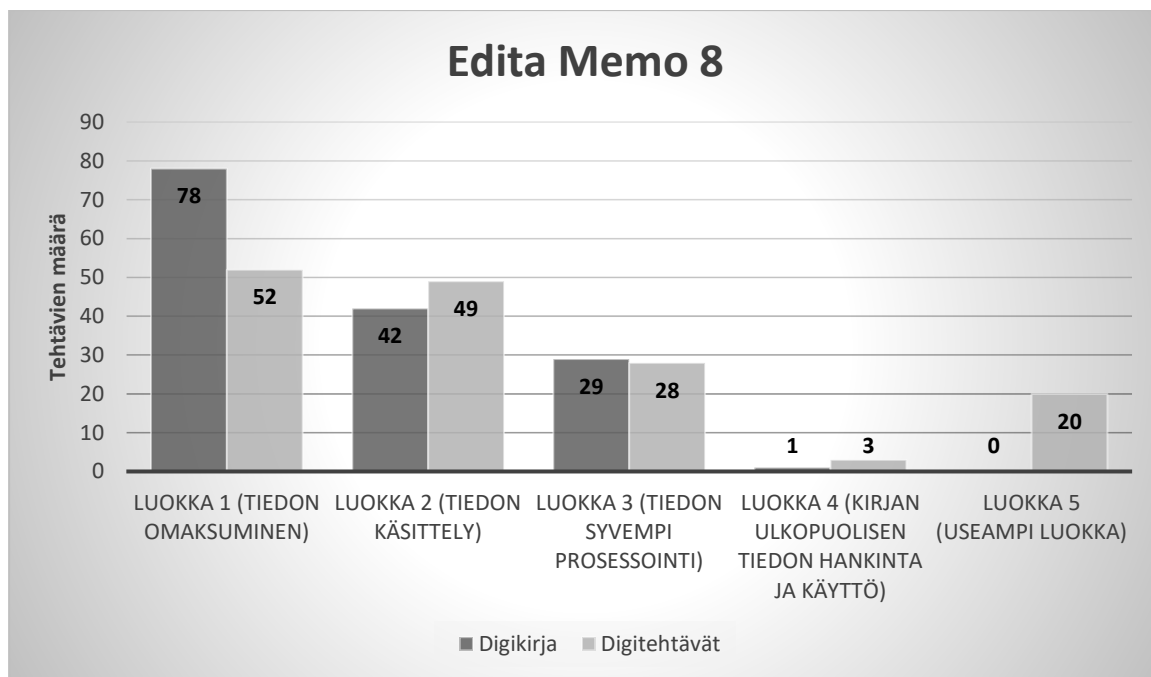
Sanoma Pron kustantamat *Historian taitaja 8* oppikirja sekä *Historian taitaja 8 tehtävät* sisältävät kuusi jaksoa ja 30 kappaletta. Oppikirjassa tehtäviä on yhteensä 141 kappaletta ja tehtäväkirjassa yhteensä 116 kappaletta. Tehtävien määrä vaihtelee oppikirjan 4–5 ja tehtäväkirjan 3–5 välillä kappaletta kohden. Tehtävät jakautuivat 5 luokkaan kuvaajan 5 mukaisesti.

Kuvio 10. Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan Sanoma Pron Historian taitajat 8 oppi- ja tehtäväkirjoissa

Oppikirjan osalta tehtävien jakautuminen oli melko tasaista muiden luokkien välillä, mutta luokka 3 erottui selkeästi joukosta. Siihen kuului melkein puolet koko oppikirjan tehtävistä eli 67/141. Tehtäväkirjan osalta jakautuminen oli tasaisempaa painottuen kuitenkin luokkiin 2 ja 3. *Historian taitajat 8* oli ainut kirjasarja, jossa luokkaan 4 kuuluvia tehtäviä oli enemmän kuin luokkaan 5 kuuluvia tehtäviä. Tämä kertoo selkeästä halusta lisätä tehtäviä, joiden tarkoituksena on hyödyntää oppi- ja tehtäväkirjojen ulkopuolista aineistoa osana opiskelua.

Editan kustantamat *Memo 8 digikirja* oppikirja sekä *Memo 8 digitehtävät* tehtäväkirja sisältävät kuusi jaksoa ja 30 kappaletta. Tehtäviä on yhteensä oppikirjassa 150 ja tehtäväkirjassa 152. Ero tehtävien määrissä oppi- ja tehtäväkirjan välillä on kaikista pienin verrattuna muihin viiteen kirjasarjaan. Tehtävien määrä vaihteli oppikirjan 5 ja tehtäväkirjan 5–6 välillä kappaletta kohden. Tehtävät jakautuivat 5 luokkaan kuvaajan 6 mukaisesti.

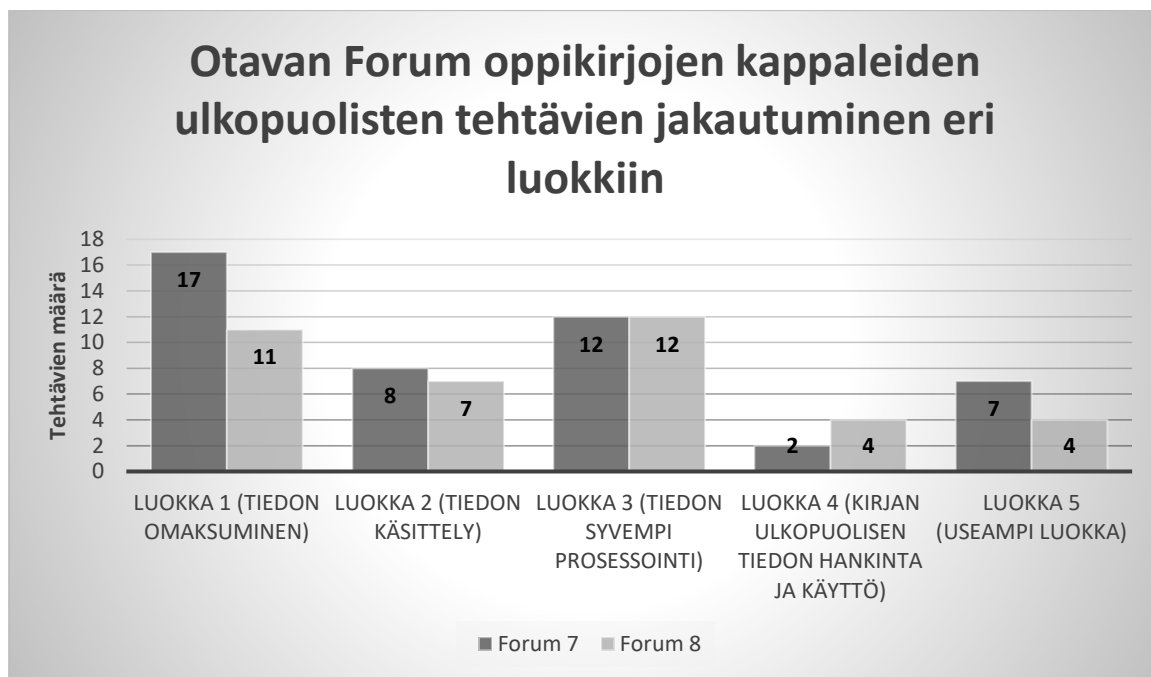
Kuvio 11. Tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan Editan Memo 8 digikirjassa ja digitehtävissä

Oppikirjan osalta tehtävät painottuivat luokkaan 1, johon kuului yli puolet tehtävistä eli 78 tehtävää yhteensä 150 tehtävästä. Luokkaan 5 ei kuulunut yksikään oppikirjan tehtävistä. Tehtäväkirjan osalta jakautuminen oli tasaisempaa painottuen kuitenkin luokkiin 1 ja 2.

5.4 Muut kuin kappaleiden tehtävät

Kaikissa kirjasarjoissa on kappaleiden ulkopuolisia tehtäviä. Niissä voidaan harjoitella lähteidenkäyttöä (*Forum*), syventää kappaleen aihetta (*Historian taitaja* ja *Memo*), kerrata kokeeseen (*Historian taitaja tehtävät*) tai harjoitella historian taitoja (*Memo*). Kokeeseen kertaavia tehtäviä lukuun ottamatta tarkoituksena on harjoittaa ja kehittää historian liittyviä taitoja on kyse sitten lähteistä tai tiedonhausta.

Forum 7 oppikirjan alussa sekä molempien oppikirjojen jokaisen jakson alussa on lähteiseen liittyviä harjoituksia. Näitä osioita on *Forum 7* oppikirjassa kahdeksan ja *Forum 8* oppikirjassa seitsemän. Tehtävien määrä osiota kohden vaihtelee 4–8 tehtävän välillä. Tehtävien jakautumiseen viiteen eri luokkaan on koottu kuvioon 12.

Kuvio 12. Forum kirjasarjan kappaleiden ulkopuolisten tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

Esimerkiksi *Forum 8* oppikirjan jakson II (Toinen maailmansota) alussa on aukeaman pituinen kertomusta pojasta Hiroshimassa ja toisella aukeamalla on aiheeseen liittyviä lähteitä sivuilla 32–35. Sivulla 35 on myös seuraavat tehtävät:

1. Tutustu tarinaan. Mitä Hiroshimassa tapahtui
  - a) japanilaisen Shigerun näkökulmasta?
  - b) amerikkalaisen lentäjä Tibbetsin kannalta?
2. Tutki lähteitä A, B ja C. Mitä syitä pommin pudottamiselle esitettiin?
3. Tutki lähteitä D, E ja F. Mitä ne kertovat pommin pudottamisen motiiveista?
4. Miten henkilöiden tausta ja asema vaikutti heidän mielipiteisiinsä pommin pudottamisesta?
5. Miten arvelet atomipommin keksimisen vaikuttaneen sodankäyntiin tulevina vuosina?

Tässä esimerkissä tehtävät 1–3 kuuluvat luokkaan 1, sillä ne ovat suoraa tiedon poimimista edellisen aukeaman tekstistä. Tehtävä 4 kuuluu puolestaan luokkaan 2, sillä se vaatii jo enemmän tiedonkäsittelyä vastauksen muodostamiseen. Viimeisenä tehtävä 5 kuuluu luokkaan 3, koska vastauksen muodostaminen vaatii omaa pohtimista mahdollisten vaikutusten osalta. Tehtävän tarkoituksena on siis harjoitella erilaisten lähteiden käyttämistä,

vertailla niitä keskenään ja tehdä johtopäätöksiä niiden pohjalta. Vastaavanlaiset tehtävät löytyvät siis jokaisen uuden jakson alusta liittyen aina käsiteltävän jakson teemaan.

Historian taitaja -kirjasarjoissa on puolestaan *Mistä tieto tulee?* -osioissa. Niissä syvennyttään aina kappaleeseen liittyvään asiaan aineiston pohjalta, jonka tarkoituksena on harjoitella myös lähteen tulkitsemista. Molemmissa oppikirjoissa on yhteensä kuusi osiota. Niiden tehtävien määrä vaihtelee 1–4 tehtävän välillä. *Mistä tieto tulee?* -osioiden tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan on koottu kuvioon 13.

Kuvio 13. Historian taitaja oppikirjojen *Mistä tieto tulee?* -osioiden tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

On mielenkiintoista havaita, miten selkeä ero tehtävien jakautumisessa on näiden kahden oppikirjan välillä. *Historian taitaja 7* osalta tehtävät painottuvat luokkaan 3 ja jakautuvat muutoin melko tasan luokkiin 1, 4 ja 5. Luokkaan 2 ei kuulu yhtään tehtävää. *Historian taitaja 8* osalta tehtävät painottuvat puolestaan luokkiin 3 ja 4 ja jakautuu tasan luokkien 2 ja 5 välillä. Luokkaan 1 ei kuulu yhtään tehtävää. Kahdeksannen luokan oppikirjassa on haluttu painottaa vaativampia tehtäviä kuin seitsemännen luokan oppikirjassa. Esimerkiksi *Historian taitaja 8* kappaleessa 20 on käsitelty nuorisokulttuuria ja kappaleen lopussa on laulujen sanoituksiin liittyviä esimerkkitehtäviä sivulla 117 *Mistä tieto tulee?* -osiossa:

1. Etsi tämän sivun kappaleet internetistä ja kuuntele ne. Mitä musiikkilajia kappaleiden esittäjät edustavat? Mitä muita kappaleita he ovat tehneet?

2. Mistä aiheista kappaleiden sanat kertovat? Lue tekstit huolellisesti.
3. Käsitelläänkö jossain tuntemissasi kappaleissa yhteiskunnallisia aiheita? Miten?
4. Kirjoita yhteiskunnallisesti kantaa ottavana kappaleen sanoitus.

Esimerkkitehtävän kohdat 1 ja 3 kuuluvat luokkaan 4, koska niissä tarvitaan kirjan ulkopuolista työskentelyä. Ensimmäisessä tarvitsee kuunnella kappaleita sekä etsiä tietoa artistin muista kappaleista. Tehtävässä 3 puolestaan oppilaan omia kuuntelemia kappaleita. Tehtävä 2 kuuluu puolestaan luokkaan 2. Siinä tarvitaan laulun tekstien tulkintaa, jolloin vastaus ei löydy suoraan poimimalla, vaan vaatii hieman enemmän käsittelyä vastauksen muodostamiseen. Viimeisenä tehtävässä 4 oppilaan tulee tuottaa oma kappaleen sanoitus, jolloin tehtävä kuuluu luokkaan 3. Tässä osiossa on tarkoituksena syventää käsiteltävää aihetta nuorisokulttuurista, mutta samalla liittyy käsiteltävä aihe nuoren omaan elämään. Samalla se kytkeytyy myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa (Opetushallitus, 2014) osaksi historian tavoitetta T1 oppilaan identiteetin osalta. Tämän lisäksi tehtävä toimii oppiainerajat ylittävänä eheyttäen aihetta sekä suomen kieleen kappaleiden sanoituksen osalta ja kuuntelun osalta musiikin oppiaineeseen.

Historian taitaja tehtäväkirjoista löytyy puolestaan jokaisen jakson lopusta kertaustehtäviä jakson kappaleisiin liittyen. Jaksoja on näissä tehtäväkirjoissa yhteensä 12 kappaletta, molemmissa kirjoissa kuusi jakson kertausosiota. Tehtävien määrä vaihtelee 3–4 välillä jaksoa kohden. Useimmiten nämä tehtävät koostuvat monesta kohdasta tai niissä on monta vastauskohtaa, kuten valmiin selityksen kohdalle kirjattavassa tehtävässä. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan on koottu kuvioon 14. Tehtävät painottuvat pitkälti luokkiin 1–3, mikä on ymmärrettävää kertaustehtävien kohdalla. Lisäksi voi huomata, että seitsemännen luokan tehtäväkirjassa on vähemmän kertaustehtäviä kuin kahdeksannen luokan tehtäväkirjassa. Toisaalta erot eivät ole suuria kuin ainoastaan luokan 1 kohdalla, jossa kahdeksannen luokan tehtäväkirjassa on kaksinkertainen määrä luokkaan kuuluvia tehtäviä verrattuna seitsemännen luokan tehtäväkirjaan.

Kuvio 14. Historian taitaja tehtäväkirjojen kertaustehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

Memo digikirjoissa on puolestaan historian taidot -osio, jonka tehtävissä harjoitellaan erilaisten historiaan liittyvien lähteiden käyttöä ja tulkintaa. Näiden osioiden myötä tulee tutuksi monia historian oppiaineen kannalta olennaisia lähteitä. Erilaisten taitojen harjoittamisen merkitys korostuu varsinkin, jos nuori kiinnostunut tulevaisuudessa opiskelemaan historiaa pidemmälle kuin peruskoulun oppimäärän. Molemmissa digikirjoissa on kuusi jaksoa, joissa jokaisessa on yksi historian taidot -osio. Näiden lisäksi myös kirjan johdanto-osiossa on samainen osio, jolloin osioita on yhteensä 14 kappaletta. Tehtävien määrä osiota kohden vaihtelee 1–7 välillä, painottuen kuitenkin useimmiten 4–6 tehtävään. Kuvioon 15 on koottu tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan.

Kuvio 15. Memo digikirjojen historian taidot -osoiden tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

Esimerkiksi *Memo 7* jakso II (Koneiden aika alkaa) sisältää Historian taidot -osion, jossa harjoitellaan kirjallisten lähteiden käyttöä ja tulkintaa seuraavien tehtävien avulla:

1. Minkä ikäisenä Thomas Roker oli aloittanut työskentelyn kaivoksessa?
2. Mitkä asiat tekivät mielestäsi Thomasin elämästä poikkeuksellisen raskasta?
3. Miten Thomasin vanhemmat suhtautuivat pojan työskentelyyn kaivoksessa?
4. Arvioi kirjan kappaleen 8 ja edellä lukemasi raportin perusteella, miksi vanhemmat laittoivat Thomasin töihin kaivokseen.
5. Miten parlamentille laaditun raportin kirjoittaja oli hankkinut tiedot, joihin hänen kertomuksensa perustuu?
6. Ovatko raportin tiedot mielestäsi luotettavia? Perustele!

Esimerkissä tehtävät jakautuvat kahteen luokkaan. Tehtävät 1, 3 ja 5 kuuluvat luokkaan 1. Niiden osalta kyse on tiedon poimimisesta suoraan tekstistä. Tehtävät 2, 4 ja 6 kuuluvat puolestaan luokkaan 3, koska ne vaativat vastauksissa oppilaan omaa pohdintaa. Tehtävässä 2 kyseessä on mielestä, tehtävässä 4 arvioimisesta ja tehtävässä 6 puolestaan perustelusta.

Editan digikirjoista löytyy myös Zoom-osiot. Niiden tarkoituksena on syventää kappaleen aihetta tai sivuta aihetta valitusta näkökulmasta. Kuten Historian taidot-osioita, myös Zoom-osioita löytyy jokaisesta jaksosta. Niitä on yhteensä 14 kappaletta, seitsemän molemmissa

digikirjoissa. Molempien digikirjojen jaksoissa III on kaksi Zoom-osiota. Tehtävien määrä osiota kohden vaihtelee 2–3 tehtävän välillä. Useimmiten tehtäviä on kaksi osiossa. Tehtävien jakautuminen viiteen luokkaan on koottu kuvioon 16. Tehtävät keskittyvät enimmäkseen luokkaan 3 ja muutamia tehtäviä löytyy luokasta 4 sekä kahdeksannen luokan osalta kaksi tehtävää myös luokasta 1.

Kuvio 16. Memo digikirjojen Zoom-osioiden tehtävien jakautuminen viiteen eri luokkaan

Monet näistä tehtävistä vaativat aiheeseen liittyvää pohdintaa sekä sisältävät erilaisia kirjoitustehtäviä. Esimerkiksi *Memo 7* digikirjan jaksossa IV (Länsimaat jakavat maailman) on seuraavanlaiset Zoom-osion tehtävät ”1) Mitkä asiat Anna Sofian tarinassa tuntuvat sinusta erikoisilta? 2) Mikä voisi selittää laivalla tapahtuneita erikoisia asioita? 3) Miten laivamatkustaminen on muuttunut Anna Sofian päivistä?” Tehtävän osiot kuuluvat luokkaan 3, koska niissä jokaisessa pitää muodostaa joko oma näkemys asiaan tai selittää tapahtumia.

6 Pohdinta

6.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkä tyyppisiä tehtäviä oppimateriaaleissa esiintyy. Lähtökohdan perusteella oli tarkoitus luokitella tehtäviä sen mukaan, minkälaisia taitoja niihin vastaamisessa edellytetään tai minkälainen on tehtävän asettelu. Tuloksina saatiin, että tehtävät jakautuivat kokonaisuudessaan melko tasaisesti tutkimuksessa olevan viiden luokan osalta kolmeen ensimmäiseen luokkaan (kts. taulukko 1). Luokassa 4 (oppimateriaalin ulkopuolinen aineisto) on selvästi vähiten tehtäviä kaikista luokista. Luokan 5 kohdalla puolestaan korostuu selkeästi ero oppikirjojen ja tehtäväkirjojen välillä. Pitkälti tämä johtuu siitä, että tehtäväkirjojen tehtävät poikkeavat rakenteeltaan oppikirjojen tehtävistä.

Vertailtaessa oppikirjoja ja tehtäväkirjoja oli kiinnostavaa huomata, miten erilaisia alakohtia hyödyntävät tehtävät painottuivat selkeämmin tehtäväkirjoihin kuin oppikirjoihin. Tämä on sinänsä sääli, koska rakenteena se mahdollistaa samassa tehtävässä perustason tiedon omaksumisen lisäksi tiedon syvällisempää pohdintaa. Esimerkiksi tehtävän jälkimmäisessä osassa voitaisiin muodostaa omaa näkökulmaa asiaan tai pohtia tarkemmin syitä ja seurauksia asian taustalla.

Rinnakkaisia oppikirjasarjoja tarkastellessa selkeitä eroja tehtävien jakautumisessa eri luokkiin oli nähtävissä. Osassa oppikirjoja painottuu enemmän tiedon poimintaan tähtäävät tehtävät ja toisissa puolestaan syvällisempi tiedon käsittely sekä syvempi prosessointi. Esimerkiksi Forum-kirjasarja oli keskittynyt enemmän tiedonpoimintaa sisältäviin tehtäviin, mikä näkyi suurimpina luokkaan 1 kuuluvina tehtävinä molempien luokka-asteiden materiaaleissa verrattuna kahteen muuhun kirjasarjaan. Historian taitaja -kirjasarjan osalta oli selkeästi haluttu tarjota tehtäviä myös oppikirjan ulkopuolisen aineiston hyödyntämiseen, mikä näkyi luokan 4 tehtävien suurena määränä verrattuna kahteen toiseen kirjasarjaan.

Tehtävien painottuminen tiedon poimimiseen yhdessä kirjasarjassa on samansuuntainen tulos kuin Norpan (2019) yläkoulun kahdeksannen luokan historian oppikirjojen osalta. Tässä tutkimuksessa eniten luokkaan 1 kuuluvia tehtäviä oli juuri kahdeksannen luokan Forumin oppikirjassa. Vaikka Norppa on käyttänyt tutkimuksessaan vanhempia versioita samojen kirjasarjojen kirjoista, kuvaa se hyvin opetussuunnitelman tuoman muutoksen hitautta siirtymisessä opetussuunnitelmasta oppimateriaaleihin.

Uusin opetussuunnitelma (2014) on korostanut historian taitoja osana oppiainetta. Jos asiaa tarkastellaan tehtävien näkökulmasta, suurin osa näihin taitoihin tähtäävistä tehtävistä löytyy kappaleiden varsinaisten tehtävien ulkopuolelta. Näyttäisi siltä, että opetussuunnitelman muutokset eivät ole vielä vaikuttaneet niin paljon oppimateriaalien tehtävien sisältöön tältä osin (kts. Norppa, 2019). Toisaalta erilaiset lähteiden käsittelyyn liittyvät tehtävät saattavat olla vaikeammin arvioitavissa, jolloin niitä sisältä tehtävät jäävät luonnollisemmin oppikirjan kappaleiden tehtävien ulkopuolella. Harvimminkin yläkoulun kokeissa on laajoja aineistotehtäviä mukana toisin kuin esimerkiksi ylioppilaskirjoituksissa (Puustinen ym., 2020, Norppa, 2019) tai korkeakoulujen pääsykokeissa.

Vaikka tutkimuksessa ei selvitetty eri oppimateriaalien käyttöä osana opetusta, herätti se pohtimaan tehtäväkirjojen merkitystä oppiaineessa. Tehtäväkirjojen vähäinen käyttö (Norppa, 2019) herättää toisaalta pohtimaan, kannattaako tehtäväkirjojen tekemiseen panostaa, jos yhä harvemmat koulut niitä käyttävät. Jos tehtäväkirjoja ei juuri käytetä, niin pitävätkö kustantajat ne valikoimissaan, ettei koulu siirry käyttämään kilpailevan kustantajan materiaaleja. Varsinkin ottaen huomioon, että tutkimusaineiston kaikilla kustantamoilla oli tarjolla oppikirjan lisäksi myös erillinen tehtäväkirja. Toisaalta asiaa voi lähestyä myös niin, että asettaako oppimateriaaleihin käytettävät rahat oppilaat eriarvoiseen asemaan sen suhteen, missä kunnassa he asuvat. Talousnäkökulmasta olisi hyvä pohtia sähköisten oppimateriaalien uudelleenkäytettävyyttä sekä ympäristöystävällisyyttä (Wu & Chen, 2013, s. 1). Yhtenä syynä niiden vähäisen käyttöön on toki materiaalin kalleus (Vahtola, 2018, s. 179)

Mielenkiintoista oli huomata myös se, että muutamassa kohdin oppi- ja tehtäväkirjassa oli joko samansuuntainen tehtävä tai täysin päällekkäinen kysymys kirjoissa. Tämä johtunee joko tehtävän kertaamisesta tai sitten se on päätynyt epähuomiolla molempiin kirjoihin tehtävänä.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus on toteutettu mahdollisimman objektiivisesti ja useampaa menetelmää hyödyntäen. Tehtävien luokittelussa olisi ollut hyvä käyttää vertaisluokittelijaa, joka on syytä ottaa huomioon tuloksia tarkastellessa. Lisäksi eri muodossa olevien materiaalien osalta voidaan todeta, että tulosten paremman vertailun suhteen olisi parempi, jos kaikki tehtäväkirjat olisi olleet painetussa muodossa. Nyt joidenkin tehtävien kohdalla Editan Memon digitehtävien luokittelun osalta jakautuminen voisi olla erilainen, jos kyseessä olisi painettu tehtäväkirja. Oppikirjojen osalta tällä ei ole vaikutusta, sillä kyseessä oli näköiskirja, josta löytyy kaikki samat osiot kuin painetusta oppikirjasta.

Eettisyyden näkökulmasta aineistoa on käsitelty objektiivisesti ja esimerkkitehtävien kohdalla on aina annettu esimerkkejä kaikkien kirjasarjojen tehtävistä, jos se on ollut mahdollista. Tutkimuksessa ei olla otettu millään tavoin kantaa siihen, onko jokin kirjasarja parempi kuin toinen. Kaikkea oppimateriaalia on kohdeltu samalla tavalla osana tutkimuksen aineistoa. Lisäksi on syytä huomioida, että aineistoa vastaan gradu tullaan luovuttamaan oppikirjojen kustantajan nähtäväksi. Tämä osaltaan on vielä korostanut pyrkimystä objektiiviseen tulkintaan, kuitenkin niin, ettei se oli vaikuttanut tutkimuksen tekemiseen negatiivisesti.

6.3 Tulosten hyödyntäminen ja mahdolliset jatkotutkimukset

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi yläkoulun historian oppikirjasarjaa valittaessa. Erilaiset tehtävätyyppien painotuksen oppimateriaaleissa tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia opetuksen toteuttamiseen. Esimerkiksi koulut ja alueet, joilla painottuu S2-oppilaiden määrä, voivat hyötyä oppimateriaaleista, joissa keskitytään enemmän perusasioiden oppimiseen tiedon poimimista ohjaavien tehtävien osalta. Toisaalta jotkut opettajat saattavat halua kirjasarjoja, joissa on paljon tehtäviä. Tämä mahdollistaa sen, etteivät tehtävät lopu kesken tai osa tehtävistä jää esimerkiksi kokeisiin harjoittelua varten vielä tunneilla tehtyjen tai kotitehtäviksi annettujen osalta.

Mahdollisia jatkotutkimisen aiheita löytyy sekä oppikirjoista että tehtäväkirjoista. Molempien kirjojen osalta olisi kiinnostavaa selvittää, miten opettaja ja oppilaat näkevät oppikirjat ja millaisia ajatuksia heillä on niihin liittyen. Mielenkiintoista olisi selvittää esimerkiksi vielä tarkemmin, miten oppikirjojen tehtävät toteuttavat opetussuunnitelmassa olevia tavoite- ja sisältöalueita. Tehtäväkirjojen osalta olisi erittäin mielenkiintoista selvittää, miten laajalti ne ovat käytössä. Lisäksi olisi hyvä selvittää, jos tehtäväkirjoja ei käytetä, niin miksi tilanne on niin. Oma tutkimuksensa olisi tutkimuksensa olisi myös selvittää, minkälaisia mahdollisuuksia sähköisten oppimateriaalin käytöllä olisi. Erityisesti tämä olisi kiinnostavaa tehtäväkirjojen osalta.

Lähteet

Digioppimateriaali:

Hanska, J., Jalonen, K., Rikala, J., & Waltari, A. *Memo 7: historia digikirja (1.–3. painos)*. Edita.

Hanska, J., Jalonen, K., Rikala, J., & Waltari, A. *Memo 7: historia digitehtävät (2022)*. Edita.

Hanska, J., Jalonen, K., Rikala, J., & Waltari, A. *Memo 8: historia digikirja*. Edita.

Hanska, J., Jalonen, K., Rikala, J., & Waltari, A. *Memo 8: historia digitehtävät*. Edita.

Painettu oppimateriaali:

Hieta, P., Johansson, M., Kokkonen, O., Virolainen, M., & Sanoma Pro, kustantaja. (2023). *Historian taitaja. 7 (1.–11. painos)*. Sanoma Pro Oy.

Hieta, P., Johansson, M., Kokkonen, O., Virolainen, M., & Sanoma Pro, kustantaja. (2024). *Historian taitaja. 7, tehtävät (3. painos)*. Sanoma Pro Oy.

Hieta, P., Johansson, M., Kokkonen, O., Virolainen, M., & Sanoma Pro, kustantaja. (2024). *Historian taitaja. 8 (1.–10. painos)*. Sanoma Pro Oy.

Hieta, P., Johansson, M., Kokkonen, O., Virolainen, M., & Sanoma Pro, kustantaja. (2024). *Historian taitaja. 8, tehtävät (1.–3. painos)*. Sanoma Pro Oy.

Hämäläinen, E., Kohi, A., Päivärinta, K., Vihervä, V., Vihreälehto, I. & Otava, kustannusosakeyhtiö. (2023). *Forum. 7, Historia (16.–17., tarkistettu painos)*. Otava

Hämäläinen, E., Kohi, A., Päivärinta, K., Vihervä, V., Vihreälehto, I. & Otava, kustannusosakeyhtiö. (2023). *Forum. 7, Historian harjoituksia (10.–11., tarkistettu painos)*. Otava

Hämäläinen, E., Kohi, A., Päivärinta, K., Vihervä, V., Vihreälehto, I. & Otava, kustannusosakeyhtiö. (2024). *Forum. 8, Historia (15., tarkistettu painos)*. Otava

Hämäläinen, E., Kohi, A., Päivärinta, K., Vihervä, V., Vihreälehto, I. & Otava, kustannusosakeyhtiö. (2024). *Forum. 8, Historian harjoituksia (12., tarkistettu painos)*. Otava

Kirjallisuuslähteet:

- Aalto, I., & Kemppinen, L. (2020). Arkeologinen näkökulma alakoulun oppikirjojen kuvauksiin Suomen esihistoriasta. *Kasvatus & Aika*, 14(2), 99–128.
<https://doi.org/10.33350/ka.87857>
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A Taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Brummett, B. (2019). *Techniques of close reading* (2nd edition.). SAGE Publications, Inc.
- Grönlund, Å., Wiklund, M., & Böö, R. (2018). No name, no game: Challenges to use of collaborative digital textbooks. *Education and Information Technologies*, 23(3), 1359–1375. <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9669-z>
- Hammarlund, K. G. (2010). Beyond the Book Cover: Curriculum Goals and Learning Materials. Teoksessa T. Helgason & S. Lässig (toim.) *Opening the mind or drawing boundaries? History texts in Nordic schools* s. (107–120). V&R unipress.
- Heikkilä, H. (2015). *Digitoidusta digitaaliseen: Näköiskirjasta hybridiin: oppikirja 2.0:aa etsimässä*. Aalto-yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-6589-2>
- Heikkinen, S. (2019). *Dinosauruksista nykyyhetkeen: Historian opetus luokanopettajien kuvailemana* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201905022373>
- Heinonen, J.-P. (2005). *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit: peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa* [Väitöskirja, Helsingin yliopisto].
- Hentilä, S. (2018). Vapaussota – valkoisen Suomen historiapolitiittinen artefakti. *Väki Voimakas*, 31, 325–348. <https://doi.org/10.55286/vv.122452>
- Hiidenmaa, P. A. (2015). Oppikirjojen tutkimus. Teoksessa H. Ruuska, M. Löytönen, & A. Rutanen (toim.), *Laatua! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä* (s. 27–40). Suomen tietokirjailijat. https://www.suomentietokirjailijat.fi/wp-content/uploads/2025/03/laatua_oppimateriaalit_2015_korjattu_web.pdf
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., Sinivuori, E., & Tammi, kustantaja. (2018). *Tutki ja kirjoita* (22. painos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jyrhämä, R., Hellström, M., Kansanen, P., & Uusikylä, K. (2016). *Opettajan didaktiikka*. PS-kustannus.

- Karvonen, U., Tainio, L., & Routarinne, S. (2017). Oppia kirjoista. Systemaattinen katsaus suomalaisten perusopetuksen oppimateriaalien tutkimukseen. *Kasvatus & Aika*, 11(4), 39–57.
- Koskela, E. (2020). *Kenen historiaa oppikirjat kertovat?: Monikulttuurisuuden ilmeneminen alakoulun 6.-luokan historian oppikirjoissa*. [Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto]. www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020062245292
- Lahdes, E. (1997). *Peruskoulun uusi didaktiikka* (1. painos.). Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Lyhty, J. (2018). *Kun historian sisältöjen osaaminen ei riitä: Alakoulun historian oppikirjasarjat historian osaamisen arvioinnissa*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201901031039
- Mikkilä-Erdmann, M. (2017). Digitaalisen oppimateriaalin mahdollisuudet. Teoksessa H. Savolainen, R. Vilkkonen, & L. Vähäkylä (toim.), *Oppimisen tulevaisuus*. Gaudeamus.
- Mähkä, R. (2018). Suomen sisällissodan vaikutushistoriat. *Historiallinen aikakauskirja*, 116(2), 189–196.
- Naumanen, H. (2017). *Historiaa koulussa oppimassa ja opettajat sitä siellä opettamassa: "Talvisota - perusopetuksen yläkoulun historian opetuksen välittämänä"*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201712154719
- Norppa, J. (2019). Historian oppikirjojen ja opetussuunnitelmien tavoitteet ristiriidassa? *Koulu ja menneisyys*, 57, 33–53.
- Opetushallitus. (2014, huhtikuu). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2025, huhtikuu). *Oppimisen tuen uudistus perusopetuksessa*. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-tuen-uudistus-perusopetuksessa>
- Ouakrim-Soivio, N. (2014). Mitä historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arviointi kertoi erilaisten oppikirjojen, -materiaalien ja työtapojen käytöstä? *Koulu ja menneisyys: Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja*, 200–216.
- Puustinen, M., Paldanius, H., & Luukka, M. (2020). Sisältötiedon toistamista vai aineiston analyysia?: Tiedonalakohtaiset tekstitaidot historian ylioppilaskokeen tehtävänannoissa ja pisteytysohjeissa. *Kasvatus & Aika*, 14(2), 9–34. <https://doi.org/10.33350/ka.84579>

- Rantala, J., & Eskelinen, T. (2018). Historiapolitiikkaa koulun opetussuunnitelman avulla. *Politiikka*, 60(2), 112–123.
- Ruth, O. & Ratvio, R. (2018). Ensikokemuksia digitaalisista ylioppilaskirjoituksista. Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu – oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. s. 52–63. Suomen tietokirjailijat ry.
- Ruuska, H. (2018). Digitaalisen oppimateriaalin horjuvia ensiaskelia – vanhaa, uutta ja vielä keksimätöntä. Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu – oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. s. 145–157. Suomen tietokirjailijat ry.
- Sankila, T. (2018). Digi muuttaa markkinaa – oppimista tukevia sisältöjä tarvitaan jatkossakin. Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu – oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. s. 215–229. Suomen tietokirjailijat ry.
- Smith, M., Breakstone, J., & Wineburg, S. (2018). History Assessments of Thinking: A Validity Study. *Cognitio and Instruction*.
- Sulku, J. (2019). Oppilaasta historian toimijaksi: Oppilaan toimijuus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen peruskoulun historian oppikirjojen näkökulmasta. [Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto].
- Suominen, R. (2018). Millaista digikoulutusta opettajat tarvitsevat? Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu – oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. s. 171–186. Suomen tietokirjailijat ry.
- Tammi, M. (2020). *Samaan aikaan Suomessa: Suomen liittäminen osaksi maailmanhistoriaa alakoulun historian oppimateriaaleissa* [Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto]. www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201217101266
- Tikka, M. (2018). Hitaasti koottu palapeli: Suomen sisällissota historiankirjoituksessa. *Historiallinen aikakauskirja*, 116(2), 118–125.
- Tossavainen, T. & Löytönen, M. (2019). Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu: oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. Suomen tietokirjailijat ry.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A., & Tammi, kustantaja. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Urho, L. (2015). *Tasa-arvo historian oppikirjoissa: Sukupuolten esiintyminen 5. luokan historian oppikirjoissa* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto].
www.urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201506291949
- Uusi-Hallila, T. (2018). Opettaja oppimateriaalivalintojen edessä. Teoksessa T. Tossavainen & M. Löytönen (toim.) *Sähköistyvä koulu – oppiminen ja oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä*. s. 187–196. Suomen tietokirjailijat ry.
- Vahtola, J. (2018). Mihin kustantajaa tarvitaan? Teoksessa H. Ruuska, M. Löytönen, & A. Rutanen (toim.), *Laatua! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä* (s. 177–185). Suomen tietokirjailijat ry. https://www.suomentietokirjailijat.fi/wp-content/uploads/2025/03/laatua_oppimateriaalit_2015_korjattu_web.pdf
- Vesa, S. (2018). *Sukupuolten tasa-arvo historian oppikirjoissa* [Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto]. www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018050319341
- Wu, I-C. & Chen, W-S. (2013). Evaluating the E-Learning Platform from the Perspective of Knowledge Management: The AHP Approach. *Tu Shu Zi Xun Xue Kan*, 11(1), 1–24.
[https://doi.org/10.6182/jlis.2013.11\(1\).001](https://doi.org/10.6182/jlis.2013.11(1).001)